

Projektgruppers funktion i utvecklingen av den svenska landsbygden

– En studie av genomförda projekt i Stockholms län

The function of project groups in the development of the
Swedish countryside

– A study of completed projects in Stockholm county

Emilia Eneman

Projektgruppers funktion i utvecklingen av den svenska landsbygden

- En studie av genomförda projekt i Stockholms län

The function of project groups in the development of the Swedish countryside

- A study of completed projects in Stockholm county

Emilia Eneman

Handledare: Patrik Cras, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Btr handledare: Mette Kjöbek Petersen, Länsstyrelsen i Stockholms län, Enheten för lantbruksfrågor

Examinator: Yvonne Gunnarsdotter, Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för stad och land

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: Avancerad nivå, A1E

Kurstitel: Självständigt arbete i landsbygdsutveckling

Kurskod: EX0757

Program/utbildning: Agronom - Landsbygdsutveckling

Utgivningsort: Uppsala

Utgivningsår: 2014

Omslagsbild: Emilia Eneman

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Socialt kapital, känsla för plats, jämställdhet, landsbygdsprogrammet, projektstöd

Keywords: Social capital, sense of place, equality, rural development programme, project support

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Institutionen för stad och land

Abstract

The purpose of this essay is to examine the collective action in rural development. The text investigates project groups that received money from the Rural Development Programme for Sweden. This text analyzes how project groups can create positive development in rural areas. I wanted to immerse myself in the local people's role in achieving the goal of the Rural Development Programme: to create economic, ecological and social development in rural areas. The text expresses conditions among rural residents in order to see influencing aspects among the people who keep our landscape alive.

The aim of this study is to investigate how three factors influence project groups' work in developing the Swedish countryside. The goal is to answer the following questions: what significance does the relationship to place have in a project, how important is trust within a project group and what significance did equality have within the project groups?

Theories about *sense of place*, *social capital* and *gender* are applied on the material. The text material is based on information from five project groups in Stockholm County, who received project support from the Rural Development Programme for Sweden. I interviewed ten team members from five projects. Through the interviews, people described their experiences and perceptions about the projects working process. The empirical data were supplemented by information from literature and field observations.

The second chapter presents general conditions for rural development in Sweden, Stockholm County countryside and the Ministry for Rural Affairs view of project work. The next three chapters deal with the importance of place, trust and gender when working with a project in development. The study shows that the following conditions are important to local forces in rural development; meeting areas and structure, volunteering experiences, trust, equality, interfaces and previous relationships with team members and place.

The study emphasizes that the development of rural areas it is important to be aware of certain factors that affect the work in the project groups. This makes it is easier for politicians and locals to relate to the conditions that exist for project work in rural areas.

Sammanfattning

Denna text analyserar hur positiv utveckling på landsbygden kan skapas genom projektgrupper. Jag ville fördjupa mig i lokalbefolkningens funktion för att nå landsbygdsprogrammets mål att skapa ekonomisk, ekologisk och social utveckling på landsbygden. Texten kartlägger förutsättningar bland invånare på landsbygden för att se vilka styrkor som finns bland de människor som håller vårt landskap levande.

Syftet med denna studie är att undersöka hur tre faktorer påverkat projektgruppers utvecklingsarbete på den svenska landsbygden. Syftet ska svara på frågorna: *vilken betydelse har platsen under genomförandet av ett projekt, vilken betydelse har tillit i ett projektarbete samt vilken betydelse har jämställdhet haft i projektgrupperna?*

Teorier kring *känsla för platsen*, *socialt kapital* och *jämställdhet* används till empirin. Materialet bygger på information från fem projektgrupper i Stockholms län som fått projektstöd från landsbygdsprogrammets axel 3. Jag intervjuade tio projektmedlemmar från fem projekt. Genom intervjuerna fick personerna beskriva sina upplevelser och uppfattningar om projektarbetet. Empirin kompletterades med information från litteratur och fältobservationer.

I kapitel två presenteras generella förutsättningar för utvecklingsarbete på Sveriges landsbygd, Stockholms läns rurala område och Landsbygdsdepartementets syn på projektarbete. De tre följande kapitlen behandlar platsens betydelse för projektarbetet, tillit i projektgruppen och vikten av jämställdhet i utvecklingsarbete. Studien visar att följande förhållanden är viktiga för lokala krafter i ruralt utvecklingsarbete; mötesformer, erfarenheter av ideellt arbete, förtroende, jämställdhet, kontaktytor samt tidigare relationer till gruppmedlemmar och plats.

Undersökningen betonar att det i utvecklingsarbete på landsbygden är viktigt att vara medveten om vilka faktorer som påverkar projektgruppers arbete. På så sätt är det lättare för politiker, handläggare på myndigheter och lokalbefolkning att förhålla sig till de förutsättningar som finns för projektarbete på landsbygden.

Förord

Detta examensarbete är den avslutande delen i min utbildning på agronomprogrammet med inriktning mot landsbygdsutveckling.

Idén till studien uppstod dels från ett personligt intresse men också genom en praktikperiod på enheten för lantbruksfrågor på Länsstyrelsen i Stockholms län. På praktikplatsen förde jag samtal med tjänstemännen om intressanta idéer och infallsvinklar till min undersökning. Därför vill jag speciellt tacka Mette Kjöbek Petersen och Ulrika Geber på enheten för lantbruksfrågor på Länsstyrelsen i Stockholms län för all hjälp under arbetet.

Jag vill även ge en stor eloge till min handledare Patrik Cras för alla bra tips och synpunkter, men framför allt sitt stöd under detta spännande arbete. Sedan ska alla intervjupersoner ha ett stort tack, utan er hade denna studie inte varit möjlig att genomföra.

Slutligen vill jag rikta ett varmt tack till min familj, mina vänner och min sambo för allt ert stöttande.

Stockholm, 2014

Emilia Eneman

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
1.1 Syfte och frågeställningar	3
Avgränsning	3
1.2 Teoretiska perspektiv	4
1.3 Disposition	9
1.4 Metod	9
Urval av projekt	10
Urval av intervjupersoner	11
Intervjumetod	11
3. Landsbygdsprogrammet	14
Landsbygdsprogrammet	14
Landsbygdsdepartementets syn på projektstöden	14
Stockholms läns landsbygd	15
4. Bakgrund till platsen	17
4.1 Platsens geografiska förutsättningar	20
4.2 Kulturella rötter på platsen	21
4.3 Fastboende kontra deltidboende	22
4.4 Attityder till platsens utveckling	24
4.5 Platsens betydelse för projektgruppens arbete	28
5. Projektgruppen	30
5.1 Projektgruppernas utformning	30
5.2 Tidigare erfarenheter av ideellt arbete	32
5.3 Reflektioner efter projektets slut	34
5.4 Mötesstruktur	38
5.5 Betydelsen av mellanmänsklig tillit för projektgruppens arbete	40
6. Jämställdhet	43
6.1 Projektgruppernas framställning av könsroller	43
6.2 Attityder kring könsfördelning	45
6.3 Betydelsen av jämställdhet i projektgrupper	46
7. Avslutande diskussion	49
8. Slutord	53
Referenslista	54

1. Inledning

Efter en femtio minuter lång båttur från Stavsån ser jag äntligen målet framför mig, ön Nämndö. Morgonsolen lyser upp ön i det krispiga höstvädret. På bryggan Sand väntar min intervjuperson Gunilla. Vi hälsar på varandra och hon frågar om resan gick bra. Det känns som om jag hamnat i berättelsen om ön Saltkråkan av Astrid Lindgren när jag ser mig omkring. Bakom mig lämnar båten bryggan och bort försvinner också förbindelsen med fastlandet. Kvar finns jag, Gunilla och en övergiven gul moped som Posten lämnat kvar. När Gunilla ser att jag tittar på den gula mopeden säger hon snabbt samtidigt som hon pekar: "Den där använder de inte, nu får man hämta posten i det lilla röda huset här vid bryggan." Så går hon vidare helt oberörd medan mina tankar på den övergivna mopeden fortsätter att spinna i huvudet. Övergiven... Vi börjar vandra förbi gamla röda och gula trähus som måste vara byggda under 1900-talets början. Stämningen är harmonisk, allt som hörs är vinden och mina knastrande fotsteg när skorna nuddar grusgången som separerar hustomterna. Kontrasten till Stockholms innerstad är enorm, några bilar varken syns eller hörs. Jag andas in den friska höstluften och doften av barrskog blandat med lukten av bräckt vatten. Det känns som om jag bytt min stressiga vardag mot barndomsminnen av lycka och skratt. Kanske var det just såhär lyckliga familjen Melkerson i tv-serien Saltkråkan var när de tillbringade sommaren på den idylliska ön i Stockholms skärgård. "Hej!" ropar Gunilla. Mina tankar avbryts snabbt när Gunilla hälsar på två män som står utanför Bygdegården, platsen där en projektgrupp med lokala krafter från Nämndö färdigställde ett nytt kök några år tidigare.

Stockholms skärgård är full av mindre öar som är glest befolkade, Nämndö i exemplet ovan är en av dessa. På fastlandet finns det också en landsbygd med mindre samhällen där ett fåtal personer ger liv åt platserna. Invånarnas insatser och initiativ är centrala för att landsbygden på både fastlandet och i skärgården ska kunna utvecklas och leva vidare. Denna text bygger vidare på min kandidatuppsats som analyserade handläggning av projektstöd på Länsstyrelsen i Kalmar län och Länsstyrelsen i Gävleborgs län (Eneman 2011). I denna uppsats analyseras personerna bakom fem projektgrupper i Stockholms län.

Politiken som genomsyrar landsbygdsprogrammet handlar om att stödja utveckling på den svenska landsbygden. Det finns en vision om att landsbygden ska nå hållbar ekonomisk, social och ekologisk tillväxt med hjälp av bland annat projektstöd och företagsstöd. Genom en kombination av ekonomiskt bidrag och lokalt engagemang på landsbygden är tanken att programmets mål ska uppnås. På lång sikt ska utvecklingsarbetet leda till att rurala platser blir mer attraktiva för människor att både leva och verka på. De ekonomiska bidragen är en viktig del, men frågan är vilken betydelse lokalbefolkningens förutsättningar har i det långsiktiga utvecklingsarbetet. Vilka faktorer spelar roll i det projektarbete som ska skapa tillväxt? Vilka relationer i projektgruppen och på platsen påverkar genomförandet av projekt på den svenska landsbygden?

Fem avslutade projektgrupper som uppnått sina projektmål har undersökts i denna uppsats. Projekten utfördes på öar och i två landsbygdssamhällen på fastlandet i Stockholms län. Följande projektgrupper undersöktes:

1. Gjuteriet i Skebobruk
2. Nämndö hembygdsgård
3. Arholma dansbana
4. Rimbo ridklubb
5. Tynningö- Ramsö bygdegårdsförening.

1.1 Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att utifrån intervjuer med projektmedlemmar kartlägga hur känslan för platsen, relationer inom gruppen och jämställdhet kan påverka en projektgrupps arbetsprocess.

Målet är att förstå förhållanden som skapas i en projektgrupp, samt vilken effekt dessa faktorer har på implementeringen av projektstöd i landsbygdsprogrammet. Uppsatsens fokus är relevant och sammankopplad med landsbygdspolitiken (Regeringen 2013a) på så sätt att den inriktar sig på platsspecifik utveckling med hjälp av lokala krafter.

Syftet leder mig fram till följande frågeställningar:

- Vilken betydelse har platsen under genomförandet av ett projekt?
- Vilken betydelse har tillit i en projektgrupp?
- Vilken betydelse har jämställdhet haft i projektgrupperna?

Avgränsning

Faktorer som undersöks i projektgruppen har begränsats till platsens kulturella betydelse, relationen mellan gruppmedlemmarna och jämställdhet. Med hänvisning till examensarbetets omfattning har jag valt att endast fokusera på dessa tre områden. Jag är medveten om att det finns flera faktorer som påverkar projektgruppers arbete att bygga upp rurala samhällen med starka regionala ekonomier, social jämlikhet och arbetstillfällen (Flora & Flora 2013).

På grund av ett personligt intresse undersöktes jämställdhet för att klargöra hur attityden kring genus framställdes på platsen och i projektet.

Jämställdhet är dessutom ett av de horisontella mål som landsbygdsprogrammet 2007-2013 ska arbeta för (Sveriges riksdag

2012:71). Det innebär att jämställdhet är viktigt i utvecklingsarbete och bör prioriteras. Av dessa två orsaker analyseras genusperspektivet i projektgrupperna.

För att få en inblick i hur projektgrupper i en viss region fungerat har endast projektgrupper i Stockholms län undersökts. Eftersom Kalmar och Gävleborgs län undersöktes i min kandidatuppsats var det intressant att fördjupa sig i ett nytt län och därför valdes Stockholm. En annan anledning var att jag inte kände till denna del av Sveriges rurala områden. Därför ville jag titta närmare på landsbygden i Stockholms skärgård och på fastlandet.

Projekten som valts har arbetat med något som har med en mötesplats att göra. De har renoverat ett kök i en samlingslokal, byggt en bygdegård, byggt ett ridhus eller byggt om en lokal till en samlingslokal. För att ta reda på hur projektgruppen utkristalliserats efter att de slutförts valdes endast projekt som avslutats för mer än två år sedan. Genom att välja avslutade projekt är det lättare att för projektgruppen att med distans reflektera över arbetet. På grund av begränsad förekomst av projektstöd som avslutats för minst två år sedan samt avgränsningen med fysiskt greppbara idéer utvärderades fem projekt i Stockholms län.

1.2 Teoretiska perspektiv

För att ta reda på projektgruppens relation till platsen, varandra och jämställdhetens roll i arbetsprocessen har jag använt redan givna samhällsvetenskapliga teorier.

När det handlar om projektgruppens relation till platsen används begreppet *känsla för platsen*. Begreppet ska bidra till förståelse kring hur personerna uppfattar platsen projektet utförts i. Forskare inom bland annat antropologi, geografi och socialpsykologi har studerat hur känslan av plats utvecklas. Detta för att förstå hur människor interagerar med sin omgivning i allmänhet.

Till min empiri används socialt kapital för att påvisa dess inverkan på landsbygdens utveckling. I uppsatsen har jag valt att applicera Robert Putnamns (1996) teori om socialt kapital och Bo Rothsteins (2003) teori om tillit, för att se hur detta påverkar medlemmarna i projektgruppen.

Jämställdheten i projektgrupperna kommer att belysas med hjälp av olika förutsättningar som beskrivits i litteratur kring jämställdhet i projekt och andra verksamheter. Därför innehåller detta teoristycke mer samhällsvetenskaplig forskning. Syftet är att undersöka om dessa förutsättningar finns i empirin men också hur jämställdhet värderats i projektgrupperna.

Känsla för platsen

Platsens betydelse för projektmedlemmarna kan förklaras med begreppet *känsla för platsen* eller *sense of place* som det heter på engelska. Begreppet definieras och används på olika sätt i den akademiska litteraturen. I den här texten handlar det om uppfattningen av den geografiska platsen som projekten utförs i. Genom att kartlägga hur människor interagerar med sin omgivning är det möjligt att förstå hur känslan för platsen utvecklas. Vissa antropologer och geografer har studerat varför vissa platser har en speciell betydelse för vissa personer (Massey 1993). En plats med en stark känsla har till exempel en stark identitet och karaktär som är känt av lokala invånare. En av forskarna inom denna forskningstradition är kulturanthropologen Yvonne Gunnarsdotter (2005). I sin avhandling *Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap: Den svenska landsbygdens omvandling ur Locknevis perspektiv* belyser hon invånarens relationer till platsen och hur dessa fungerar i mindre samhällen. Gunnarsdotter beskriver en samhällsförändring på landsbygden som inneburit att den gemenskap som funnits i arbete gått över till en gemenskap kring fritidsaktiviteter. En av anledningarna till detta är att de traditionella jordbruken på landsbygden ersatts av andra yrken. Många permanentbostäder har också omvandlats till fritidsbostäder. Därför finns det idag inte längre samma starka koppling mellan landsbygd och lantbruk som tidigare. Gunnarsdotter menar att det behövs nya arenor där människor kan mötas för att samhällen på

landsbygden ska utvecklas. En levande landsbygd behöver enligt henne mötesplatser tillsammans med lokal försörjning, institutioner och faktiskt brukande av platsen. Vidare beskriver Gunnarsdotter hur mindre samhällen på landsbygden genomsyras av gamla mönster. Dessa uttrycks i osynliga regler och relationer, vilka reproduceras naturligt bland de invånare som bott på platsen sedan de föddes. Inflyttade med en kort tidsmässig relation till platsen kan däremot ha svårare att känna av dessa inrotade mönster. Gunnarsdotter (2005:249) beskriver hur de olika relationerna till platsen återspeglas i sättet invånarna uttrycker sig i offentliga sammanhang såsom föreningsaktiviteter. Infödda som bott på platsen under en lång tidsperiod kan till exempel ha svårare att uttala sig eller avvika från samhällets normer medan de inflyttade vågar vara annorlunda och pådrivande.

Socialt kapital

I sin bok *Den fungerande demokratin* (Putnam 1996 kapitel 6:187ff) förklarar Putnam att socialt kapital bestäms av individernas deltagande i formella och informella nätverk, deras normer kring ömsesidighet och deras grad av mellanmänsklig tillit. Kapital är något som kan omvandlas eller sättas in i olika sammanhang förklarar Donald Broady (1991: kapitel 3). Putnam (2000) delar upp socialt kapital i två former. Den första formen är det *sammanlänkande*(bonding) sociala kapitalet som bestäms av styrkan i de sociala länkarna i ett nätverk. Det sammanlänkande sociala kapitalet hjälper till att bygga upp solidaritet i ett nätverk/gemenskap. Detta hjälper i sin tur medlemmarna att agera tillsammans. Det andra är *överbryggande* (bridging) kapital som innebär att sociala nätverk fungerar som en länk mellan medlemmar i ett nätverk med medlemmar i ett annat nätverk. För att en gemenskap ska få stöd från externa aktörer och omvandla ärendet till en större skala behövs det överbryggande sociala kapitalet. Tillsammans kan det överbryggande och sammanlänkande sociala kapitalet förstärka varandra. Det innebär att ett nätverk både kan fungera och agera effektivare. Korrelationen av de båda kapitalen kan även generera ett starkare entreprenörskap. I uppsatsen använder jag begreppet sammanlänkande kapital för att förklara relationer inom projektgruppen mellan

projektmedlemmarna. Det överbyggande kapitalet används för att förklara relationer till andra föreningar eller företag på öar och platser.

Rothstein (2003) menar att större socialt kapital minskar risken för att människor ska hamna i sociala fällor. Den sociala fällan handlar om brist på tillit och innebär att människor inte längre litar på varandra och samhällets institutioner. Utgångspunkten i detta teoretiska perspektiv är att människor agerar utifrån hur vi tror att de andra kommer att handla. Saknas förtroende samarbetar inte människor och därför hamnar gruppen i den sociala fällan (Rothstein 2003:21). Rothstein (2003:15) menar att den centrala kvalitativa ingrediensen i socialt kapital är graden av tillit till andra människor i det samhälle man verkar i. Det avgörande är i vilken grad aktörerna själva uppfattar hur förhållandena är, vilket innebär att det sociala kapitalet är relationellt. Därför är det inte bara en tillgång att själv uppfattas som en pålitlig person utan också ha kontakter med människor som man uppfattar som trovärdiga. Enligt Rothstein mäts socialt kapital genom antalet kontakter multiplicerat med styrkan av förtroendet i dessa.

Jämställdhet

Begreppet jämställdhet innebär enligt den svenska regeringen att kvinnor och män har samma möjligheter, rättigheter och skyldigheter på livets alla områden (Regeringen 2013b). Det gäller bland annat möjligheten till inflytande, utveckling, företagande och goda arbetsvillkor.

För att belysa jämställdhetsperspektivet har jag valt att utgå från Seema Arora-Jonssons (2012:kapitel 3) *Gender, Development and Environmental Governance*. Boken analyserar jämställdhet, resurshantering och rural utveckling i Sverige och Indien. Hennes arbete om kvinnans roll i utvecklingsarbete på landsbygden kan kopplas samman med vilken roll jämställdhet har i projektarbete. Arora-Jonsson (Ibid) undersökte könsrelationerna i en nystartad lokalförvaltning av skog i en by i norra Sverige. Förvaltningen skulle genom förhandlingar verka för rättigheter till skogen som i sin tur skulle skapa arbetstillfällen och allmän utveckling i bygden. De svenska kvinnorna i studien var närvarande på

intresseföreningens möten men de pratade inte så ofta under mötena. Vad Arora-Jonsson fann var att kvinnor som arbetade och var involverade i skogen var frånvarande från beslutsfattandet, eftersom deras åsikter och föreställningar inte fanns med i debatterna. Kvinnligt deltagande på möten innebär därför inte per automatik ett jämställt lokalt utvecklingsarbete.

Anna Fogelberg Eriksson (2007, kapitel 10) diskuterar vikten av genusperspektiv i utvecklingsarbete. Bland annat belyser hon könsmärkta föreställningar om kvinnors och mäns kompetenser som ständigt råder i sociala sammanhang. Genus är så pass invävt i vardagsaktiviteter att det genomsyrar och könsmärker arbetsuppgifter, yrken, organisationer och andra professioner. Kvinnor förknippas ofta med omsorgsarbete och i roller som är underordnade män. I yrkeslivet förväntas kvinnan också agera på ett feminint och respektfullt sätt. Män och manlighet kopplas istället ihop med teknikorienterat arbete, ledarskap och entreprenörskap. Dessa typer av föreställningar leder till manliga fördelar i exempelvis organisationssammanhang. En könsmärkning som är utbredd och genomsyrar en hel etablerad organisation gör det svårare att genomföra organisationsförändringar (Ibid:203). Om det däremot råder jämställdhet i en organisation är det lättare för ett utvecklingsarbete att bli framgångsrikt och resultatgivande.

Ofta framställer TV och tidningar män och kvinnor olika beroende på om de bor i staden eller på landsbygden. Susanne Stenbacka skriver om detta i sin artikel *Vardagsliv och jämställdhet – landsbygd i förändring* (Stenbacka 2008:124). Hon menar att mediernas bild av en landsbygd med traditionella könsmonster påverkar utvecklingen på landsbygden. Många teveserier stärker bilden av landsbygden som ojämförbar, utsatt samt annorlunda och männen på landsbygden framställs som bakåtsträvande, traditionella och mindre jämställda. Den urbana kvinnan framställs som självständig medan den rurala ses som mer fokuserad på familj och barn. För att nå utveckling menar Stenbacka att stereotypa könsroller inte får genomsyra människors yrkesval i ett mindre samhälle. På glest befolkad plats behövs allas insatser

och därför måste personer kunna ta sig an de uppgifter som krävs oavsett kön. Stenbacka tar upp ett exempel där en man utbildat sig till undersköterska eftersom det var brist på dessa i bygden. Istället för att tänka ”en kvinna får ta det jobbet” tog han det och trivdes med det.

1.3 Disposition

Uppsatsen kommer först att presentera platsen och projektgruppen för att sedan belysa jämställdheten i de olika projektgrupperna. Därefter analyseras empirin i slutet på kapitel 4, 5 och 6 där en diskussion förs kring de olika frågeställningarna. Slutligen avslutas texten med att diskutera de tre frågeställningarna i relation till varandra. Således presenteras i kapitel 8 förslag och exempel på vad en projektgrupp, handläggare på myndigheter och lagstiftare bör vara uppmärksamma på i utvecklingsarbetet av den svenska landsbygden.

1.4 Metod

Den här studien bygger på en kvalitativ metod för insamling av material, eftersom uppsatsen syftar till att beskriva ett sammanhang och förstå de tre frågeställningarna. Med hjälp av halvstrukturerade djupintervjuer intervjuades tio projektmedlemmar, i fem avslutade projekt i Stockholms län, för att förstå verkligheten utifrån personernas egna perspektiv. Totalt intervjuades elva personer med anknytning till landsbygdsprogrammets projektstöd inom axel 3. Samtalen pågick mellan 40- 80 minuter.

Intervjuerna transkriberades och tematiserades utefter vad som var relevant för syftet med uppsatsen. Alla intervjupersoner blev informerade om de etiska riktlinjerna för samhällsvetenskaplig samhällsforskning: informationskravet, samtyckeskravet, konfidentialitetskravet och nyttjandekravet (Teorell & Svensson 2007). De gav mig muntlig tillåtelse att använda deras namn och berättelser i uppsatsen.

På tre av fem projekt genomfördes etnologiskt fältarbete (Arvidsson 2001:99) med både observationer och intervjuer för att få en uppfattning om

platsen, projektet och människorna bakom idén. Efter varje observation skrevs fältanteckningar (Arvidsson 2001:101) om intryck och iakttagelser som inte uttryckts i intervjuerna. Observationerna skapade en helhetsuppfattning om både miljön projekten genomfördes i och om intervjupersonen.

För att få en djupare inblick i genomförandestrategin och hur ärendehantering av projektstöd fungerar i Stockholms län fick jag förmånen att praktisera på Länsstyrelsen i Stockholms län. Detta resulterade i att jag utförde deltagande observationer i myndighetens levande miljö. På så sätt skapades också en förståelse för vad myndigheten efterfrågar av projektgrupperna. Det gick också både lättare och snabbare att få ta del av de arkiverade projektrapporter som är offentliga handlingar. Praktiken var även viktig för att förstå Stockholms läns landsbygd samt regionens förutsättningar och utmaningar.

Som komplement har jag använt mig av litteraturstudier och tittat närmare på tidigare forskning.

Urval av projekt

Valet av projektgrupper gjordes utifrån de projekt som skapat något fysiskt som går att betrakta och ta på. Anledningen till detta var att det skulle vara lättare att se och förstå vad de åstadkommit med sitt projekt. En annan orsak var att det skulle vara lättare för projektgruppen att visa och prata om sitt projekt i den miljön.

Projekt som drivs av en större organisation t.ex. LRF eller Hushållningssällskapet har uteslutits från undersökningen. Orsaken är att gruppmedlemmarna ska vara fysiskt knutna till platsen projektet genomfördes på samt vara privatpersoner som inte dagligen arbetar med projektansökningar i sin yrkesroll.

Urval av intervjupersoner

Valet av intervjupersoner gjordes efter att ha kartlagt vilka som axlat rollen som projektledare samt vilka som varit delaktiga i projekten i övrigt. Från början var tanken att intervjua personer med liknande arbetsuppgifter i projekten. Efter att ha gått igenom projekten och pratat med projektledarna upptäckte jag att det inte fanns någon som direkt arbetade med exakt samma arbetsuppgifter förutom projektledaren. Därför har jag valt att intervjua projektledaren samt ytterligare en gruppmedlem oavsett vilken roll denne hade i projektet. Det visade sig att i vissa projekt fanns det mer än en projektledare. Detta hanterades genom att en av dessa intervjuades, i de fall alla gruppmedlemmar agerat projektledare valdes slumpvis två av dem. Av en slump blev det också så att två personer av samma kön från varje grupp intervjuades, vilket beaktas i svaren kring jämställdhet. Om istället en kvinna och en man valts ur varje projekt, hade resultaten kunnat tala för en mer nyanserad bild av genusperspektivet i respektive projektgrupp.

För att få en djupare förståelse för landsbygdsprogrammets projektstöd genomfördes också en intervju med enhetschefen på enheten för tillväxt på Landsbygdsdepartementet. Intervjun var betydelsefull för att förstå utmaningar i programmet men också processen vid utformandet av den nationella strategin till landsbygdsprogrammet i Sverige.

Intervjumetod

Intervjuerna bygger på halvstrukturerad intervjumetod. Eftersom projekten skiljer sig i karaktär har därför frågorna ställts på olika sätt för att passa in i sammanhanget. Intervjuerna bygger dock på nedanstående frågor:

- Vilken relation hade intervjupersonerna till platsen?
- Har projektgruppen uppnått projektmålen?
- Hur var projektgruppen sammansatt?
- Hur och var träffades projektgruppen under genomförandet?
- Vilka erfarenheter har projektmedlemmarna fått från genomförandet av projektet?

- Hur såg relationen ut mellan projektmedlemmarna före och efter projektets slut?
- Vilka faktorer tycker personerna är viktiga för att en projektgrupp ska lyckas med ett projekt?
- Hur framställs genusperspektivet i projekten?

Sex av elva intervjuer var personliga intervjuer med en avtalad mötestid. Fördelen med denna intervjuform är att intervjuaren har kroppslig närvaro vilket gör det möjligt att samla in icke-språklig information som uttryck och gester (Kvale & Brinkman 2009:105). Metoden är inte lika anonym som datainsamlingsteknik vilket kan innebära att känsligare frågor kan uppfattas som ett intrång i privatlivet. Det kan både vara en fördel och nackdel att vara en främling inför intervjuperson och plats. Svagheten med att vara främmande är att personerna kanske inte berättar allt för mig. Styrkan är samtidigt att jag kommer utifrån och har en neutral uppfattning om det som beskrivs.

Fem av elva intervjuer var telefonintervjuer. Många av intervjupersonerna bodde på platser som med kollektivtrafik från Stockholms innerstad hade en lång restid. Därför var det en fördel med telefonintervjuer som innebar ökade möjligheter att effektivt prata med personer som befann sig på avlägsna geografiska platser (Ibid:165). På så sätt sparades både tid och långa ressträckor med kollektivtrafiken till platser på landsbygden. Telefonintervjuerna gjorde det också lättare för informanterna att planera in ett möte som passade in i deras vardagsliv utan att de behövde lägga ner tid på att ta sig till en mötesplats. En svaghet med telefonintervjuer är att det inte går att läsa kroppsspråk och ansiktsuttryck. Det är också lättare att missuppfatta ord och frågor. Intervjupersonen kanske befinner sig i en stressad situation när hen får telefonsamtalet vilket ökar risken att de svarar kort och ogenomtänkt. Denna problematik har bedömts som en svaghet i resultaten.

Reliabilitet, validitet och generaliserbarhet

Detta är en samhällsvetenskaplig studie genomförd med kvalitativ metod. Reliabilitet, det vill säga resultatets tillförlitlighet, har sin grund i hur metoden är utförd (Kvale & Brinkman 2009:263). I tidigare forskning och analyser inom samma område som uppsatsen, har intervjumetoder använts för att undersöka relationer mellan plats, invånare och jämställdhet på landsbygden. Reliabiliteten för studien kan med denna bakgrund anses som god. Validitet säkerställer att intervjuundersökningen analyserar det som är avsett att undersökas (Ibid). Undersökningen uppfyller detta kriterium genom uppsatsen undersöker frågeställningarna samt att studiens slutsatser knyter an till dessa.

Resultaten från intervjuerna är generaliserbara eftersom kunskapen från det insamlade materialet kan överföras till andra relevanta situationer (Ibid:281). I kvalitativa metoder används analytisk och naturalistisk generaliserbarhet för säkra generaliserbarheten i undersökningar. Kvale och Brinkman (2009:281) beskriver att naturalistisk generaliserbarhet bygger på det som skapat en tyst kunskap, till exempel personliga upplevelser och erfarenheter. Denna kunskap har inte med formell eller traditionell kunskap att göra. Den tysta kunskapen förklarar istället hur saker förhåller sig och leder till förväntningar. Genom att använda halvstrukturerade och ganska öppna frågor i intervjuerna har personerna kunnat formulera och reflektera över denna tysta kunskap. En analytisk generalisering (Kvale & Brinkman 2009:283) är en väl genomtänkt uppskattning om hur resultaten kan användas och bidra till information om vad som kan hända i en annan situation. Generaliseringen bygger på analyser av likheter och olikheter mellan situationerna. Mönster som urskiljs ur intervjupersonernas berättelser skulle kunna påstås förekomma i andra liknande situationer. I den här studien jämförs projektgruppens relation till medlemmar och plats, därför skulle mönster som påträffas kunna antas förekomma i andra projektgrupper.

3. Landsbygdsprogrammet

I det här avsnittet presenteras målen med projektstöden i landsbygdsprogrammet, förutsättningar i Stockholms län men också Landsbyggsdepartementets syn på förutsättningar för projektstöd i programmet.

Landsbygdsprogrammet

Landsbygdsprogrammet består av olika satsningar i form av stöd och ersättningar till landsbygden i Sverige. Programmet finansieras av både EU och Sverige. På regeringens hemsida (Regeringen 2013c) presenteras målet att skapa ekonomisk, ekologisk och social utveckling på landsbygden. Det finns fyra områden inom programmet och dessa kallas för axlar. Axel 1 handlar om att förbättra jord- och skogsbrukets konkurrenskraft. Axel 2 ska förbättra miljön och landskapet. Axel 3 syftar till att förbättra livskvaliteten, bredda företagandet samt främja utvecklingen av landsbygdens ekonomi. Axel 4 har ett övergripande mål att främja lokal förankring, inflytande och samarbete i genomförandet av landsbygdsprogrammet. Denna uppsats inriktar sig på projektstöd inom axel 3.

Landsbyggsdepartementets syn på projektstöden

Enhetschefen för tillväxt, Christina Nordin, på Landsbyggsdepartementet berättar i en intervju att projektstöden inom axel 3 skapar möjlighet för goda idéer att genomföras. I landsbygdsprogrammet 2007-2013 tillkom en ny grupp av aktörer i axel 3 och 4 som inte inriktade sig på traditionella jordbruket och dess företag. Nordin menar att de nya aktörerna, till exempel landsbyggsföretag, behövs som komplement till jordbruket för att en landsbygd ska fungera. Även om jordbruket är motorn som håller landskapen öppna behövs andra typer av landsbyggsföretag som erbjuder service och affärer. Men trots att projektstöden kan skapa utveckling på landsbygden betonar Nordin att det är många projekt som inte leder till något. Projektstöden kan enligt henne likställas med riskkapital, men understryker också att det måste finnas en påse pengar för att våga testa och utveckla nya saker. Många ovana stödsökande sökte projektstöd inom axel 3

och 4 när landsbygdsprogrammet 2007-2013 började inkludera nya aktörer på landsbygden. Enligt Nordin är det svårt för nya sökande att sätta sig in i den omfattande redovisningen som krävs för att förhindra bidragsfusk.

En utmaning som Nordin beskriver handlar om att se till att rätt målgrupper får projektstöd. Det är viktigt med att skapa träffsäkerhet så att just de projekt som genererar utveckling prioriteras. En annan svårighet är att lösa hur projekten ska bära sig själva utan driftstöd efter att de avslutats. En bra lösning enligt Nordin är att förstå hur de goda projekten skapas som lyfter sig efter att de slutförts.

Slutligen poängterar Nordin att även om landsbygdsprogrammet riktar sig till en bredare målgrupp på landsbygden, kan inte programmet ensamt bidra till utveckling. Deras huvudfokus ska ligga på lantbruket, därför är deras budget begränsad till dessa aktörer. Andra program och fonder måste också hjälpa till med utvecklingen på landsbygden.

Stockholms läns landsbygd

Stockholms län är det mest befolkade länet i Sverige med ca 2,1 miljoner invånare (NE 2012a), av dessa är ca 320 000 personer bosatta på landsbygden eller i mindre tätorter (Länsstyrelsen i Stockholms län 2012a). Det gör Stockholms län till en av de regioner med Sveriges största landsbygdsbefolkning (Glesbygdsverket 2007). Detta kan troligen förvåna somliga som i första hand tänker på Stockholms län som en storstadsregion snarare än en landsbygdsregion. Markytan i länet uppmäts till 6500 km² och av dessa är 40 procent skogsmark och 17 procent jordbruksmark (Länsstyrelsen i Stockholms län 2012a). En intressant skillnad är andelen bebyggd mark i regionen, länet har hela 15 procent bebyggd mark jämfört med 2,7 procent i övriga Sverige.

I sin genomförandestrategi (Ibid) presenterar Länsstyrelsen i Stockholms län länets allmänna förutsättningar som goda. Landsbygdsområden som ligger inom pendlingsavstånd i regionen har goda möjligheter att utveckla näringsliv, sysselsättning och attraktiva boende. I samband med att

befolkningen ökar i länet ökar också invånarantalet i storstadens tätortsnära områden. Detta skapar också större förutsättningar att utveckla landsbygdsområden, bland annat genom att förbättra kommunikationer och service (Ibid).

Länsstyrelsen i Stockholms län skrev under 2011 en rapport om *kvinnors företagande i landsbygdsprogrammet* (Länsstyrelsen i Stockholms län 2011). I denna presenteras förutsättningar för kvinnors företagande på landsbygden i länet. I Stockholms län är andelen kvinnor som driver företag på landsbygden 31,6 procent, vilket är högre än genomsnittet i Sverige som ligger på 29 procent.

Under ett möte på Länsstyrelsen i Stockholm presenterade en tjänsteman statistik som visar att dagbefolkningen på landsbygden i länet minskar. Anledningen till detta är att arbetet finns i staden och inte på landsbygden. Invånarna tillbringar därför allt mindre tid på platsen de bor. Risken med detta är att människor inte hinner involvera sig i samhället på samma sätt som om de arbetat på platsen och träffat sina grannar i sin yrkesroll eller under dagtid.

I samband med intervjuerna förstod jag hur viktigt det är med kommunikation till de platser som projekten utförts i. En resa med kollektivtrafik till en ö i Stockholms skärgård från Stockholms centralstation kan ta flera timmar. Bussar och båtar går inte lika ofta som i Stockholms närförort vilket gör det svårare att ta sig fram. Under sommartid utökas vissa busslinjer, men när högsäsongen är slut och turisterna försvinner avtar också möjligheterna att resa lika ofta. Detta är något som Länsstyrelsen i Stockholms län pekat ut som en svaghet i sin genomförandestrategi. Länsstyrelsen menar att brister i kollektivtrafiken och andra problem i land- och sjötransporter kan försvåra arbetet med att nå målen i landsbygdsprogrammet. Ett exempel på detta är turistföretagen på landsbygden, om de ska kunna locka till sig människor från storstäderna måste det finnas kommunikationer till platsen. Med smidiga och fungerande

kommunikationer är det lättare för turister att besöka de lokala företagen även efter högsäsong. I rapporten *Skärgårdsfakta* från Länsstyrelsen i Stockholms län (2012b) presenteras just avstånden i minuter till närmaste huvudort med både privat färdstätt och kollektivtrafik. Rapporten visar att det kan ta mellan 10 till 125 minuter att ta sig till en huvudort beroende på vilken skärgårdsö personen reser ifrån.

Styrkorna i regionen är närheten till en stor arbetsmarknad med många konsumenter. Tillgång till och utbud av turistverksamheter på landsbygden kan locka kapitalstarka konsumenter i Stockholms innerstad att besöka dessa.

4. Bakgrund till platsen

I det här kapitlet undersöks platsernas förutsättningar, dessa kan tänkas förklara varför det på vissa platser finns en större benägenhet att bedriva ideellt arbete. För att bättre förstå dessa förutsättningar presenteras även platsen och personernas bakgrund till denna. I slutet av kapitlet förs en sammanfattande diskussion som kopplar samman allt material kring platsen.

Mina intervjuer och observationer skedde under dagtid. Det gemensamma för alla besök på öarna var att jag möttes av flera människor som arbetade på platsen eller var på väg för att hämta sin post vid bryggan. De flesta jag mötte stannade också och pratade med varandra vid olika mötesplatser som bryggan eller poststationen. Den stora skillnaden mellan öarna och fastlandets landsbygd var att det varken fanns stora folkmassor eller trafik på öarna. Asfalterade vägar var heller ingenting som förekom på de platser jag besökte på öarna. På fastlandet i Skebobruk fanns det däremot asfalterade vägar men lite trafik och få människor som rörde sig på platsen.

Kortfattat gäller det följande projektgruppers relation till platsen:

1. Gjuteriet

Projektidén för Gjuteriet i Skebobruk var att restaurera och göra om en tom lokal till en attraktiv samlingslokal. Idén uppkom efter att gruppmedlemmarna, som kände varandra genom en förening som förvaltade fastigheten där lokalen som skulle bli Gjuteriet var belägen. Projektstödet från landsbygdsprogrammet var 750 000 kronor och den totala budgeten var 1 636 000 kronor. Projektgruppen bestod av fem personer.

2. Uppgradering av Nämdö- hembygdsgränd

Projektet på Nämdö bygger på att de skulle bygga om köket i hembygdsgränden efter att utrymmet hade drabbats av en vattenläcka. Projektstödet från landsbygdsprogrammet var 212 489 kronor, projektets totala budget var 476 060 kronor. Projektet hade minst budget av de fem projekten. Antalet personer i projektgruppen är okänt eftersom det var en lös sammansättning av personer i hembygdsföreningen.

3. Arholma dansbana om- och tillbyggnad

Projektidén var att bygga ut dansbanan för att skapa ett restaurangkök. Kökets syfte var att möjliggöra restaurangverksamhet som främjar sysselsättning, turism och livskvalitet på Arholma. Projektet fick 750 000 kronor i stöd och den totala summan för finansiering av tillbyggnaden var 1 794 938 kronor. Projektgruppen bestod av tre personer som kände varandra sedan tidigare eftersom de ingick i byalagets styrelse.

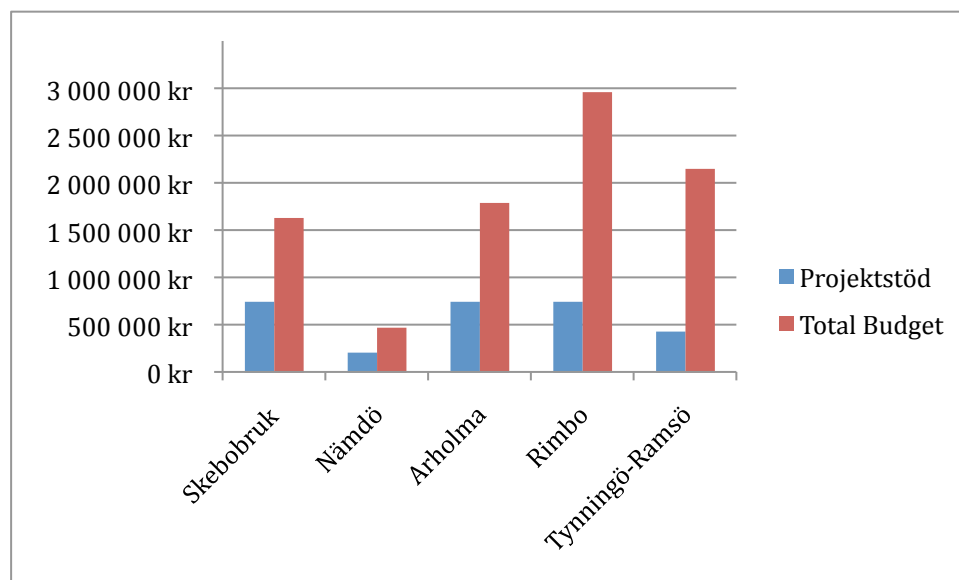
4. Stallet på gång

Projektet i Rimbo uppstod efter att föreningen blivit uppsagda från ridhuset. Ridklubben Rimbo Ryttare ville då uppföra en ny ridanläggning för att nå nya målgrupper och skapa meningsfulla aktiviteter som i förlängningen leder till arbetstillfällen. Stödbeloppet som utbetalades till projektet uppgick till 750 000 kronor och den totala budgeten beräknades till 2 965 880 kronor. Projektet hade den största budgeten av de fem intervjuade projekten. Fem medlemmar ur ridklubbens förening ingick i projektgruppen.

5. Tynningö- Ramsö bygdegårdsförening

Projektet genomfördes efter flera års diskussioner om att skapa en allmän mötesplats. Eftersom det inte fanns en bygdegård ville man skapa en allmän samlingslokal för alla som bor och vistats på Tynningö- Ramsö året runt. Syftet var att skapa en naturlig mötesplats där aktiviteter och samvaro kunde utvecklas. Bakom projektet låg också ett nio år gammalt kommunbeslut om att finansiera en del av bygdegården, men om projektet inte genomfördes skulle pengarna rinna ut i sanden. Därför beslutade projektledaren och fyra personer till att utföra idén med bygdegården. Dessa fem personer utgjorde också projektgruppen. Budgeten för projektet uppgick till 2 155 000 kronor och de fick 435 000 kronor i projektstöd.

Figur 1 visar de olika projektens totala budget samt hur mycket projektstöd de fick. Förhållandet mellan projektstödet storlek och den totala budgeten varierar. Maximalt stödbelopp för projektstöd ur axel 3 är 750 000 kronor, vilket tre av de fem projekten blivit beviljade. Annars räknas stödet ut efter en viss procentsats av projektets totala budget.

Figur 1. Projektens totala budget i relation till projektstöd

4.1 Platsens geografiska förutsättningar

I den här delen presenteras de geografiska förutsättningarna samt hur platserna nås med hjälp av kollektivtrafik från Stockholm centralstation. Anledningen till att utgångspunkten är Stockholms centralstation beror på att platsen är länets största knutpunkt för kollektivtrafik, vilket gör den lättare att relatera till för personer som inte är insatta i regionens geografi. Det finns också andra tätorter som fungerar som viktiga förbindelser för kollektivtrafiken i Stockholms län. För Rimbo och Arholma är Norrtälje en viktig plats med både arbetstillfällen och bussförbindelser mellan samhällen i området.

Skebobruk är en gammal bruksort på fastlandet i Norrtälje kommun som ligger norr om Stockholm. I Skebobruk bor det cirka 280 personer (NE 2013b). Med hjälp av tre byten mellan buss och tunnelbana tar det runt två timmar att ta sig till platsen (SL 2013). Med undantag för rusningstrafik då sträckan trafikeras en gång i timmen.

Nämdö är en ö och tillhör Värmdö kommun och ligger öster om Stockholm (NE 2013e). Ön har cirka 100 fastboende, under sommaren stiger antalet på grund av alla deltidsboende som vistas på ön. För att ta sig till Nämdö krävs två byten mellan tunnelbana, buss och båt. Sträckan trafikeras med tre till fyra timmars mellanrum och resan tar mellan två till tre timmar.

Arholma är en ö i Norrtälje kommun och har ett 40-tal fastboende på ön. På sommaren när deltidsbor flyttar till ön vistas cirka 500 personer där (NE 2013d). Med kollektivtrafik tar det mellan tre och fyra timmar att ta sig från Stockholm centralstation till Arholma. Sträckan trafikeras varannan timme med färdmedlen tunnelbana, buss och båt. Det krävs minst tre byten för att ta sig till platsen.

Rimbo är en tätort på fastlandet i Norrtälje kommun och ligger norr om Stockholm. Samhället har cirka 4630 invånare (NE 2013c). Det tar ungefär en timme och tio minuter att ta sig till Rimbo station med hjälp av

tunnelbana och ett byte till buss. Vanligtvis går trafiken en gång i timmen men under rusningstrafik går trafiken oftare (SL 2013).

Tynningö är en ö i Waxholms kommun öster om Stockholm. Enligt en rapport från Länsstyrelsen i Stockholms län bodde det 442 fastboende på ön 2012 (Länsstyrelsen i Stockholms län 2012b). Restiden till Tynningö varierar mellan en till en och en halv timme. Det krävs två byten mellan tunnelbana, buss och båt för att ta sig hela sträckan.

4.2 Kulturella rötter på platsen

Här presenteras intervjupersonernas bakgrund till platsen som projektet utförts på.

I projektet Gjuteriet var alla inflyttade till platsen. Rolf och Stefan som intervjuades hade flyttat dit i vuxen ålder. Rolf flyttade till Skebobruk under 1970-talet och har sedan dess bott på platsen. Hans engagemang i bygden började under 1980-talet, då han var med och startade en studie om Skebobruk ur ett energiperspektiv. Studien presenterade förslag på hur byn kunde utvecklas och det var då Rolfs intresse för att påverka började.

Varken Gunilla eller Camilla som var med i projektet med köket i Nämndö Hembygdsgård var uppvuxna på platsen. Gunilla arbetade först på Nämndö men flyttade dit permanent på 1980-talet. Hon började dock inte engagera sig i föreningslivet förrän senare. Hon blev successivt hemmastadd på ön och genom pubkvällarna i hembygdsgården lärde hon känna de andra öborna på ett naturligt sätt. Puben var ett sätt för henne att komma in i gemenskapen efter att hon flyttat dit. Numera känner hon sig hemma på ön efter att ha bott där i över 20 år. Camilla flyttade även hon till Nämndö i början av 1980-talet men hade som barn tillbringat sommarlov på en närliggande ö. För henne var Nämndö mer hemmatrakter jämfört med Gunilla. Nu har Camilla varit bofast på Nämndö i närmare 30 år. Både Camilla och Gunilla är födda på 1950-talet och har tillbringat mellan 20 till 30 år på ön. Dessa tidsperspektiv innebär att de som bofasta på ön haft en relation till platsen under ungefär hälften av sina liv.

I projektet med Arholma dansbanas om- och tillbyggnad var Per-Henrik uppvuxen på platsen. Per-Henrik hade bott på platsen sedan 1930-talet. Redan i tidig ålder var han delaktig i mycket ideellt arbete på ön. Han berättar att den äldre generationen är ovana vid bidrag, istället fick de genomföra saker på egen hand. Kollegan Thomas var däremot inte uppvuxen på Arholma men han hade tillbringat en stor del av sin barndom på platsen.

Eva och Anette i Rimbo flyttade till Rimbo i vuxen ålder. De hade inga erfarenheter av projektarbete på platsen däremot var de aktiva i ridklubben.

Anna-Lena i projektet med bygdegården på Tynningö- Ramsö flyttade till platsen i vuxen ålder. Katarina var däremot uppvuxen på Tynningö och hade släkt och rötter på ön, men hon hade dock ingen tidigare erfarenhet av denna typ av projektarbete på ön.

Sammantaget hade fyra av de intervjuade projektmedlemmarna en relation med ett längre tidsperspektiv till platsen, två av dessa personer var också uppvuxna på ön. Sex av projektdeltagarna hade ingen livslång relation till platsen och hade flyttat dit på äldre dagar.

4.3 Fastboende kontra deltidboende

I intervjuerna med de personer som bodde på öarna förekom det i olika sammanhang två laddade ord: fastboende och deltidboende. Här presenteras hur personerna på Nämdö, Arholma och Tynningö talar och förhåller sig till de olika typerna av öbor. Således utreds också på vilka sätt de deltidboende exkluderas och inkluderas i öns gemenskap.

På Nämdö pratar Camilla och Gunilla gott om de deltidboende och menar att mötesplatserna är centrala för relationer mellan dem och de fastboende. När det drevs en restaurang i hembygdsgården blev det en naturlig mötesplats där man umgicks och blandades. Efter att restaurangen stängdes är det hembygdsföreningen som håller samman deltid- och heltidsboende.

Gunilla berättar att hon började delta i bygdens aktiviteter på riktigt först när hon permanent flyttade till Nämjö, där hon idag både bor och arbetar på.

”Hembygdsföreningen är det som håller ihop folk. Det är en sammanhållning i den... Det finns mycket 55-åringar som kommer hit 4-5 dagar i veckan och är med i föreningen. De skapar broar mellan oss heltidsboende och deltidboende. Men ska de till ett möte i Stockholm kan det vara svårt. Det är svårt med avstånd!” Camilla, Nämjö

Även puben är en plats som skapar gemenskap för de deltid- och heltidsboende. Första lördagen i månaden tar sig många deltidbor till ön för att vara med på pubaktiviteterna. Camilla menar att det är en plats som förstärker sammanhållningen mellan öns invånare men också ett sätt för de deltidboende att integreras mer i Nämjös samhälle.

När Per-Henrik på Arholma nämner de fastboende och deltidboende menar han att det historiskt sett funnits en konflikt mellan dessa. Det är dock inget som förekommit på Arholma enligt honom. Vidare berättar han att Arholmas byalag består av både fast- och deltidboende medlemmar. För att få vara med i byalaget finns dock en regel och det är att personen måste ha mantal på sin fastighet på ön. Mantalet bestäms efter ens fastighet och anges i procent. En person behöver därför inte vara folkbokförd på ön för att vara med i byalaget, huvudsaken är att denne äger en fastighet som har mantalssatt mark. Per-Henrik har inga problem med att alla som är med i byalaget inte är fastboende på ön.

På Tynningö uppkommer ordet fastboende i samband med bildandet av projektgruppen. När projektgruppen skapades var det viktigt med en kombination av fastboende och icke-fastboende. På så sätt skulle det bli variation i projektgruppens arbete genom att flera olika perspektiv och åsikter lyftes fram. Projektledaren Anna-Lena berättade att de lokala hantverkarna som de anställt antingen bodde på ön eller hade ett

sommarhus. I projektarbetet på ön var både de heltids och deltidboende engagerade i att bygga bygdegården.

Den stora skillnaden mellan de olika typerna av boende är att de deltidboende inte lever på ön året runt. På till exempel Nämndö möts de bofasta dagligen vid bryggan för att hämta post. Under intervjun med Per-Henrik på Arholma pratade han med alla som vi mötte på vägen till dansbanan. Han pratade med ett tiotal personer, bland annat kaptenen på färjan, passagerare som skulle åka från och till fastlandet med färjan samt ett par som skulle hämta posten vid bryggan. Alla möten skedde vid bryggan där båten till fastlandet avgick. Vid bryggan fanns också en livsmedelsbutik som drevs som en ideell förening. Precis som på Nämndö var bryggan på Arholma en viktig kontaktyta för de boende.

Sammanfattningsvis integreras och inkluderas deltidbor i samhället på öarna genom att de deltar i föreningar och aktiviteter samt att de rör sig på platsen och träffar de heltidsboende vid bland annat posten eller bryggan. Kontaktytorna där deltid- och fastboende naturligt kan träffas är viktiga för gemenskapen mellan de båda typerna av boende på öarna. De deltidboende exkluderas dock när de inte får ta del av den gemenskap som de fastboende skapar genom sina dagliga möten på platsen. Ingen av de intervjuade personerna på Nämndö, Arholma och Tynningö säger något negativt om deltidbor. De andra intervjuade personerna delar inte heller Per-Henriks uppfattning om att det skulle finnas en konflikt mellan fast- och deltidbor på sina öar.

4.4 Attityder till platsens utveckling

I berättelserna om projektet *Gjuteriet* och *Uppgradering av Nämndö hembygdegård* förekommer olika typer av motstånd till förnyelse i samhället. Rolf berättade att de redan vid det första projektet under 1980-talet mötte motstånd mot nytänkande. När de skulle rusta upp en gammal smedja hade många äldre personer som bott i Skebobruk i släktled efter släktled synpunkter på förändringarna. Rolf beskriver det som att deras motvilja till förändringar bottnade i följande argument: ”Ah, här kommer

det en massa utsocknes och har en massa synpunkter". Denna opposition tystnade dock ganska snabbt när de såg att det var de nyinflyttade som skapade något för byn. De nytänkande personerna tog över föreningar och drev på med olika aktiviteter vilket fick misstänksamheten att tyna bort.

På Nämdö möttes Camilla och Gunilla av en annan typ av motstånd. I hembygdsföreningen hade några personer motarbetat resten av föreningsmedlemmarna under en längre tid. När projektet med köket startade började de också kritisera detta. De arbetade aktivt med att förhindra att köket skulle färdigställas, till exempel kontaktade de Länsstyrelsen och menade att projektet hade en massa brister. Det mest problematiska i situationen var att personerna var medlemmar i hembygdsföreningen och att de på mötena öppet kunde kritisera projektgruppen. Projektet fick därför hela tiden kämpa för att bevisa att de gjorde rätt, att alla papper fanns och dessutom ringa till Länsstyrelsen för att förklara sig. För Gunilla påverkade det henne psykiskt och projektet blev ibland tungrott. Hon hade svårt att sova i perioder och funderade mycket på varför de motsatte sig projektet så hårt. Det hade dock inte alltid varit så här. När de byggde hembygdsgården var motståndarna delaktiga och delade samma ambitioner som föreningen. Allt efter som tiden gick förändrades inställningen hos dessa personer, det skulle bland annat inte gå att tjäna pengar eller dra in pengar på någonting. Under en period arrenderade två kvinnor lokalen och drev en restaurang två kvällar i veckan. Detta satte de kritiska personerna stopp för, de tyckte att det var förskräckligt och argumentet var att ingen skulle få tjäna pengar på hembygdsgården. De anmälde till och med föreningen till Bygdegårdarnas riksförbund, men anmälningarna resulterade bara i ett konstaterande att föreningen var välskött. Sprickan i föreningen växte sig större och till slut presenterades en motion där man yrkade på att utesluta de tre personerna ur föreningen. Enligt Gunilla handlade det inte om att de hade meningsskiljaktigheter utan att personerna bröt mot stadgarna. Hon menar att uteslutning är nödvändig om någon eller några aktivt arbetar emot föreningens intentioner eller försöker sänka förslag som röstats fram. På grund av den kraftiga opposition

de drev emot föreningen fanns inget annat val än att utesluta de tre medlemmarna från föreningen. Två av motståndarna var uppvuxna på platsen och en av dem hade släktband flera generationer tillbaka på platsen. Idag har en av motståndarna flyttat från ön och bosatt sig på fastlandet.

I de andra berättelserna förekommer inte motstånd och misstänksamhet mot projektet. Per-Henrik på Arholma som är i 70-årsåldern berättar att han var med och byggde upp dansbanan för 40-50 år sedan. Han kämpade med att skapa dansbanan genom ideella krafter, men kan än idag inte förstå hur de äldre i byalaget kunde gå med på idéerna på den tiden. För hur det än var så kostade det pengar, trots de ideella insatserna och det var därför han tvivlade på att projektet med dansbanan skulle godkännas. Till skillnad från de andra intervjupersonerna är Per-Henrik betydligt äldre och uppvuxen på ön. Utifrån hans berättelse har han deltagit i det mesta som skett på ön. Allt från att omvandla den nedlagda militäranläggningen till vandrarhem och museum till att bygga bryggor på ön. Han brinner för Arholma och är stolt över sina insatser. I samband med projektets start råkade Per-Henrik ut för en allvarlig olycka vilket ledde till att han avgick som ordförande i Arholma byalags samhällighetsförening. Thomas ersatte sedan Per-Henrik som ordförande. Trots olyckan har han inte slutat ha visioner om öns framtid. Per-Henrik ger ett intryck av att vara en förebild och eldsjäl som andra ser upp till. Per-Henriks drivkraft och engagemang har betytt mycket för de projekt han deltagit i.

För att starta projektet med att bygga bygdegården på Tynningö- Ramsö var mobilisering ett krav. För att kommunen skulle vara med och delfinansiera projektet var befolkningen tvungna att inom en viss tid visa att det fanns ett engagemang för en bygdegård. Därför organiserade Anna-Lena tillsammans med två andra personer ett stormöte. Katarina var inte med vid mobiliseringen eftersom hon valdes in i projektgruppen senare under projektarbetet. Till stormötet bjöds alla Tynningöbor för att se om det överhuvudtaget fanns något engagemang för projektet. Efter stormötet satte de upp lappar, delade ut information och satte upp banderoller om projektet.

Det visade sig att det fanns ett stort stöd från de boende på ön och därför kunde de med stor säkerhet visa att det fanns ett enormt engagemang på ön. Projektgruppen hade i jämförelse med de andra projekten ett stort stöd från bygden att slutföra projektet. Katarina betonar också att det generellt finns ett stort stöd i skärgården till den här typen av arbete. Katarina, som är uppvuxen på Tynningö, berättar att öbor måste hålla ihop och värna om ön eftersom de är avskurna från fastlandet. Hon menar att barriären till fastlandet blir en motor som leder till en solidarisk anda på ön. När projektet drabbades av höga transportkostnader för att få materialet fraktat till ön gick färjeföreningen in och slopade avgifterna. Hade inte denna kontakt och förening funnits hade projektet haft mycket högre utgifter.

Förutsättningarna för projektet med ridhuset i Rimbo skiljde sig från de andra projekten på så sätt att de hade en deadline att hålla. Eftersom de blivit uppsagda fanns en press på dem att bli klara med det nya ridhuset, annars riskerade föreningens medlemmar att stå utan ridhus. Intervjupersonerna beskrev inget motstånd från andra personer i samhället, däremot var tiden en stressfaktor. Eva och Anettes berättelser tyder inte på att det skulle ha varit någon som motsatte sig bygget. Istället var alla engagerade och positiva till att bygga ridhuset eftersom föreningen behövde en ridanläggning. Det fanns med andra ord en positiv attityd till att färdigställa det nya ridhuset.

Sammantaget har motståndet mot att förändra platsen inte förekommit i så stor utsträckning. Gjuteriet stötte inte på några problem, däremot berättade Rolf att han under tidigare projekt stött på kritik till förändring av platsen. På Nämdö utvecklades ett motstånd från ett par personer under en längre tidsperiod som sedan påverkade projektet. Men trots påfrestningen från motståndarna blev projektgruppen starkare. Dessutom såg de till att sköta redovisningen bättre än de behövde. Så när de tänker tillbaka på det så skapade det yttre motståndet en starkare sammanhållning mellan personerna och en fläckfri redovisning. De infödda kan antingen välja att kämpa för utveckling i samhället som Per-Henrik eller att vara passiva och inte våga

bidra till förändring. De kan i vissa fall vara så att de blir motståndare till förändring som i fallet med Nämdö eller vara kritiska som ”de gamla stofilerna” i projektet med Gjuteriet. En anledning till att vissa personer är kritiska till förändringar av platsen kan vara att de är rädda för det okända.

4.5 Platsens betydelse för projektgruppens arbete

I denna del diskuterar jag platsens betydelse i projektgruppens arbete.

Under den period jag reste till dessa platser förändrades förutsättningarna för att resa hit kollektivt till det sämre. Arholma var den ö som det tog längst tid att ta sig till och det var flest byten på denna resa. Utan bil är det ohållbart att pendla till ett arbete i Stockholms innerstad. Problematiken med att pendla från en plats till en större tätort påverkar mängden dagbefolkning på öarna. I princip alla som bodde kvar på de öarna jag undersökt arbetade och var verksamma på ön. Kanske påverkar detta också hur levande bygden är under dagtid, men också att relationer byggs och upprätthålls mellan befolkningen när de träffas på ön. Problematiska och långa resvägar till tätorter skapar ibland barriärer som gör det svårt för landsbygdsbefolkning att pendla till arbeten i staden och tvärt om. Det gör det även svårt för turister att ta sig ut till landsbygden. I Nämdös fall är det lättare för invånarna att arbeta på ön istället för fastlandet. Den geografiska platsens utformning kan ha viss betydelse vid utvecklande och etablering av projekt. Mer isolerade landsbygder som öarna Arholma, Tynningö och Nämdö med havet som en barriär till fastlandet verkar ha en stark föreningsanda och stor aktivitet av ideellt arbete.

Det behöver dock inte vara så att den geografiska positionen som är ensamt avgörande för om ett projekt kommer att genomföras eller inte. De boendes kulturella rötter och tidsmässiga bakgrund till platsen spelar även in vid etablering av projekt. Intervjupersonerna har olika tidsmässiga relationer eller bakgrunder till platsen vilket kan påverka deras inställning till utveckling på platsens. Åtta av de tio intervjupersonerna är inte uppvuxna på platserna utan ditflyttade i vuxen ålder. Detta tyder på att de som flyttar till en plats har större benägenhet att driva utvecklingsprojekt. En tänkbar

orsak kan vara att de som inte är uppvuxna på platsen kanske inte har samma kulturella rötter till samhället. Gunnarsdotter (2005) beskriver hur osynliga regler som finns på platsen. Inflyttade tycks ha en roll som pådrivare och ser på platsen med andra perspektiv eftersom de ser eller förstår gamla inrotade mönster. Rolf berättade att han såg möjligheter med Skebobruk när han flyttat dit men att det fanns äldre människor som var skeptiska till att förändra saker i samhället. Till skillnad från de äldre personerna som levt på platsen under en längre tid såg Rolf samhällets utvecklingsmöjligheter. De äldre herrarna i Skebobruk hade kanske svårare att rubba de mönster och traditioner som fanns i samhället. Men när de såg att de inflyttade, som Rolf i det här fallet, lyckades med sitt utvecklingsarbete försvann deras skeptiska åsikter.

De som driver utvecklingsarbete på platserna verkar vilja fortsätta med detta efter att ha sett effekterna i samhället. Per-Henrik på Arholma startade tidigt med ideellt arbete och insåg snabbt vad det tillförde ön. Även Camilla och Gunilla på Nämndö hade tidigare erfarenheter av ideellt arbete. Det är dock inte bara på öarna som denna effekt finns. Rolf i Skebobruk påvisar att denna effekt inte är unikt för skärgården utan också något som finns på fastlandet. De som brinner för samhället behöver inte vara personer som är uppvuxna på platsen. Det som istället tycks forma dem till att bli eldsjälar eller bedriva ideellt arbete är att de tidigare varit involverade i insatser som genererat goda resultat för samhället.

Det som skiljer de heltidsboende från de deltidboende är antalet dagliga möten vid de naturliga kontaktytorna, som när de exempelvis hämtar posten. Fastboende som arbetar där de bor har bättre förutsättningar att träffa andra invånare bara genom att röra sig på platsen under dagtid. De dagliga mötena mellan invånarna kan ses som ett sätt att upprätthålla en gemenskap. Deltidsboende vistas ofta bara på platsen under sommaren, helger och andra ledigheter har inte samma möjligheter att naturligt komma in i öns gemenskap. Det finns dock sätt att komma över problemet med att de del- och heltidsboende inte träffas dagligen. Ett sätt kan vara att skapa arenor

som en pub eller förening som alla människor kan samlas för att etablera en gemenskap på platsen. Detta kan kopplas till Yvonne Gunnarsdotters (2005) argument om att det behövs nya arenor att samlas kring i samhällen på landsbygden. Arenorna gör det lättare för samhällen på landsbygden att utvecklas. Gunnarsdotter betonar till exempel att en levande landsbygd behöver nya träffpunkter där landsbygdens människor kan mötas. De arenor som förekommer i intervjuerna har blivit en mötesplats för deltidboende och fastboende, där de kan träffas och umgås. Den första lördagen varje månad har Nämdö en pub där alla typer av boende kan träffas, dit kommer också deltidboende året runt. De har hittat ett sätt att integrera de olika boendeformerna och förbättra gemenskapen trots att de inte bor på samma ställe året runt.

5. Projektgruppen

I detta kapitel analyseras bland annat personernas tidigare relationer till varandra och föreningar samt sättet de träffades på under arbetet. Detta ska skapa förståelse för sambandet mellan projektmedlemmarna, andra föreningar och företag på platsen.

5.1 Projektgruppernas utformning

Gjuteriet bestod av fem personer, tre män och två kvinnor. Projektet drevs av Rolf som axlade den traditionella projektledarrollen. Rolf och Stefan från projektet intervjuades. För dem var det viktigt att anlita lokala företag och hantverkare som de kände till.

Uppgradering Nämdö Hembygdsgård bestod av personer från *Nämdö Hembygdsförenings* styrelse. Gunilla och Camilla från projektet intervjuades. Camilla berättar att det var ungefär fem personer i projektgruppen. Hembygdsföreningens styrelse styrde projektet, sen rullade det på och folk ställde upp och hjälpte till när det behövdes. Det var med andra ord en lös sammansättning av projektdeltagare, därför är antalet personer i projektgruppen är oklart. Vad som däremot är säkert är att fyra

personer deltagit i projektet under dess genomförande, de två kvinnor jag intervjuat, mannen som står som projektledare i rapporterna samt ytterligare en kvinna som beskrivs i intervjuerna. Styrelsens ordförande, en man, var formellt projektledare men informellt drev Camilla projektet.

Projektgruppen anlätade lokala företag och hantverkare som utförde arbetet med köket. För Camilla var det primärt att anställa lokala företag, dels för att de har närmare till platsen projektet utfördes på, men också för att de var välkända på ön. Kollegan Gunilla hade i efterhand ändå velat upphandla arbetsinsatserna. Hon menar att använda lokala hantverkare ibland gör det svårt att upphandla, eftersom hon inte vill vara kritisk och prata ekonomi med bekanta: *”Det här är ju baksidan av att använda sina egna hantverkare som kan vara lite starka. Jag tror att man hade kunnat bygga billigare, vi var väl inte riktigt nöjda med allt som utfördes.”*. Gunilla tror att de hade kunnat få ner budgeten om de fått kostnadsförslag från fler hantverkare.

Arholma dansbana om- och tillbyggnad bestod av styrelsen i byalaget *Arholma byalags samfällighetsförenings*. Styrelsen utsåg tre av dess personer till arbetsgrupp. Dessa var män och skötte arbetsuppgifterna ledning, myndighetskorrespondens och upphandling. Efter att ha pratat med personerna framkom det att de alla tre ansåg sig vara projektledare. Från projektet intervjuades Thomas och Per-Henrik. Projektgruppen anställde lokala hantverkare, vilket för Thomas på Arholma var centralt för att uppnå projektmålet. De viktigaste faktorerna när Arholma anlätade sina hantverkare var att företagen var välbekanta eller att de hade en lokal anknytning till platsen. Thomas tror att byggnadsprocessen hade dragit ut på tiden om de anställt en hantverkare som inte varit från närområdet.

Stallet på gång bestod av fem projektmedlemmar, fyra kvinnor och en man, från föreningen *Ridklubben Rimbo Ryttares (RKRR)* styrelse. Från projektet intervjuades projektledaren Anette och projektdeltagaren Eva. Enligt en av stadgarna i föreningen framgick det att fem personer var idealt för att kunna ta snabba beslut. Därför valde projektgruppen att ha just fem projektmedlemmar. De anställde lokala hantverkare och företag för att

utföra bygget av ridhuset. Hade de haft mer tid till projektet skulle Anette lagt ut bygget på anbud för att få ner kostnaderna, det hade därför inte varit avgörande att anlita lokala företag.

Tynningö-Ramsö bygdegårdsförening bestod av fem personer, tre kvinnor och två män. Projektledaren var en kvinna. Två kvinnor från projektet intervjuades, Anna-Lena och Katarina. Projektgruppen var noga med att tänka på kombinationen av människor. De ville inte bara ha med samma fastboende mammor som medverkade i flera aktiviteter på ön, målsättningen var istället att ha en heterogen grupp med blandande åldrar och personer från olika delar av platsen. Projektgruppen anlidade lokala företag. Anna-Lena berättar att de lokala hantverkarna gav mer av sin tid än de behövde vilket betydde mycket för arbetsprocessen. De ägnade mer tid än de behövde för att hjälpa till med projektet och det var inte för pengarnas skull.

För fyra av fem projekt har det varit centralt att anställa lokala hantverkare och företag. Alla projekt anlidade lokala företag för att bygga i den mån det fanns arbetskraft på platsen. Alla intervjupersonerna hade kommit i kontakt med de anlidade företagen genom tidigare bekantskap eller genom att någon bekant kände till dem. Ibland var det så att företaget var välkänt i samhället. Det finns också de som i efterhand inte hade prioriterat att anställa lokala hantverkare framför de ekonomiska aspekterna. Anette i Rimbo och Gunilla på Nämndö skulle idag ha lämnat en anbudsförfrågan om de gjort om projektet. För dem var den ekonomiska aspekten också en viktig faktor i projektarbetet.

5.2 Tidigare erfarenheter av ideellt arbete

I detta avsnitt diskuteras relationen till andra i projektgruppen och vilken erfarenhet personerna hade av ideellt arbete.

Rolf och Stefan från projektet med Gjuteriet kände varandra sedan innan. Rolf hade tidigare varit med och bildat Kulturföreningen Smedjan som bland annat driver en pub i samma fastighet som Gjuteriet. Rolf satt tidigare

som ordförande i styrelsen men lämnade det uppdraget för ett par år sedan. Puben har sedan den blev klar använts flitigt och är en naturlig mötesplats där människor i Skebobruk, men också från andra närliggande platser, kan träffas. Det var också genom Kulturföreningen som Rolf och Stefan lärde känna varandra.

Camilla och Gunilla på Nämndö var vänner sedan tidigare. När Gunilla först kom till ön på 1980-talet var Camilla en av de första personerna hon lärde känna. De har båda varit delaktiga i många andra ideella föreningsaktiviteter på ön. Gunilla poängterar dock att det är viktigt att inte vara med i alla aktiviteter. För henne är det viktigt med lite avstånd till det ideella arbetet så att lusten till att delta i nya verksamheter inte försvinner. Gunilla berättar också att det finns en historia av att hembygdsföreningen driver projekt på ön. Därför har det också varit så att styrelsen varit ansvarig för de saker som genomförts på ön.

Per-Henrik och Thomas på Arholma kände varandra genom sina styrelseuppdrag i bygdens byalag. Genom dessa uppdrag har de varit ansvariga för att olika ideella aktiviteter genomförts på Arholma. Per-Henrik i Arholma berättar om en brygga han byggde efter att projektet avslutats. När jag frågade honom om varför han bestämde sig för det, svarade han med en frågande blick: *"Det är väl trevligt med en brygga."* . Han krävde ingen motprestation eller pengar för att lägga ner tid på byggandet utan gjorde det helt solidariskt för öns skull.

Anette och Eva i Rimbo var ovana vid projektarbete. Eva tyckte det var bra att lära sig hur en ridskola fungerar från grunden, men också att lära sig vartefter tiden gick. För Anette har projektarbetet varit en stor erfarenhet, men hon hade önskat att den kunskapen funnits när hon var projektledare för ridhuset. Anette och Eva kände varandra innan projektet, de var bekanta eftersom de båda satt i ridklubbens styrelse.

Även för kollegorna Anna-Lena och Katarina på Tynningö var denna typ av projektarbete något helt nytt. De kände varandra via en vänskapsrelation redan innan projektet. Katarina var inte föreningsaktiv i byalaget innan hon några år efter projektstarten blev invald i projektgruppen. Anna-Lena satt i styrelsen för Tynningö/Ramsö byalag innan projektgruppen startades och behöll platsen i styrelsen under projektet. Katarina som inte hade varit delaktig i några projekt tidigare tyckte att redovisningen, som var hennes ansvarsområde, var en stor börda. Hon lade ner mycket tid och kraft på sitt arbete och skulle inte vilja ha samma ansvar i ett annat projekt. Anna-Lena hade ingen tidigare erfarenhet av att leda projektarbete men poängterade att hon fick ett enormt stöd från andra föreningar, hantverkare, invånare och projektgruppen.

Alla intervjupersoner kände varandra sedan tidigare genom föreningslivet eller via en vänskapsrelation. Alla utom Eva, Anette, Anna-Lena och Katarina hade erfarenheter av ideellt arbete. Katarina på Tynningö var den enda av intervjupersonerna som inte var föreningsaktiv innan arbetet med projektet.

5.3 Reflektioner efter projektets slut

I det här stycket klagörs projektens långsiktiga effekter på landsbygden genom att presentera intervjupersonernas attityder till att starta nya projekt och vad projekten ledde till.

Rolf är positiv till att genomföra nya projekt trots att Gjuteriet innebar mycket arbete. Efter att projektet avslutades har han varit aktiv med flera olika aktiviteter i Skebobruk. Ett stort antal av bygdens invånare är dessutom med och hjälper till i dessa aktiviteter. Enligt Rolf händer det ständigt nya saker i Skebobruk. När det gäller de långsiktiga effekterna av Gjuteriet har Rolf sett en stor efterfrågan av lokalen. Från början var de ovetande om att behovet av lokalen skulle bli så stort. Trots att de fortfarande har stora lån ser Rolf inga problem att betala av dessa. Rolf tror att en anledning till att Gjuteriet blivit så lyckat och populärt är att folk ryktesvägen får höra om lokalen, men det beror också på att personer som

blir ditbjudna blir imponerade över den fina lokalen. Vad som förvånat projektgruppen är den genomslagskraft Gjúteriet haft i samhället eftersom de inte annonserat ut lokalen. Både Rolf och Stefan var medvetna om svårigheterna med att marknadsföra sig och därför blev de glatt överraskade över hur snabbt ryktet om den fina lokalen spridit sig. Rolf och Stefan ser inga problem att arbeta med de andra projektmedlemmarna igen.

På Nämdö är Camilla och Gunilla positiva till att genomföra nya projekt med samma personer som var med i arbetet med köket. När de var klara med köket i hembygdsgården såg de resultat direkt. Idag används lokalen till begravningar, dop, föreningsmöten, fester, vigslar med mera. Redan innan projektet var hembygdsgården en viktig mötesplats, men efter att köket rustades upp ökades kapaciteten. Nu finns det möjlighet att producera mat till fler personer, vilket är viktigt vid Nämdö-dagen då cirka 1000 personer kommer dit. Camilla berättar att de fått beröm av kockar för det välutrustade köket. Gunilla menar att det nya köket var en förutsättning för att föreningen skulle kunna driva både Nämdö-dagen och pubkvällar. Nämdö-dagen är en av de viktigaste dagarna på ön. Under denna dag fylls ön med boende, turister och andra besökare. Hembygdsföreningen får under den dagen in stora intäkter för bland annat den mat som säljs. Eftersom maten produceras i köket är det en stor fördel att det finns större kapacitet för tillagning som är godkänd av Livsmedelsverket. För att finansiera projektet lånade tre personer på ön ut sammanlagt 500 000 kronor. Två av dessa personer var involverade i projektet och den tredje hade ett hus på ön. Lånen från privatpersonerna betalades tillbaka efter två år med hjälp av intäkterna från Nämdö-dagen. Det har alltid gått bra ekonomiskt för Nämdö tack vare just Nämdö-dagen.

Sedan ombyggnationen av dansbanans kök har Per-Henrik märkt en stor skillnad på Arholma. Varje år hålls mellan fem till tio bröllop på ön och med det nya köket finns det nu en krogverksamhet. Projektgruppen är nöjda och tycker att köket resulterat i ett lyckat resultat för ön. Per-Henrik vill gärna genomföra fler aktiviteter på ön i den mån han förmår efter sin olycka.

Däremot vill hans kollega Thomas bara medverka i projekt som handlar om områden han har kompetens inom, därför har han svårt att svara på om han kommer att delta i ett nytt projekt. För Thomas ledde projektet med dansbanan inte till ett större intresse att genomföra fler projekt. Dock ser varken Per-Henrik eller Thomas några problem med att arbeta med personerna i projektgruppen igen. Per-Henrik är orolig för att det i framtiden, när hans generation försvinner, kommer att vara svårare med det ideella arbetet. Han säger att det säkert kommer att gå bra men att personer kommer att kräva pengar för sin insats: *"Idag vill ju folk ha betalt för vad de håller på med"*.

Anette i Rimbo menar att de fortfarande har en bit kvar till dess att de uppnått det egentliga målet med projektet. Det som fattas är att stallet ska bli en större träffpunkt där flera ridklubbar kan mötas och andra ungdomar kan mötas. Hon understryker att platsen är levande men att ridklubben gärna vill se en utveckling i detta avseende. Efter att projektet avslutades drabbades ridhuset av ekonomiska svårigheter, men de har lyckats ta sig igenom detta med hjälp av aktiviteter som genererat pengar. I dag är Anette engagerad i olika åtaganden i samhället men har inte deltagit i andra projekt efter att ridhuset blev klart. Under projektarbetet bytte Anette jobb för att kunna kombinera projektet med sitt heltidsarbete. Hon skulle inte tveka att genomföra ett nytt projekt, speciellt inte med de erfarenheter hon har idag. Anette avslöjar också att ridhuset har fler spännande aktiviteter på gång. Det är dock ett faktum att de ekonomiska bekymren påverkar framtidsvisionerna för ridhuset. Utan medlemmarnas driv tror hon att idéerna för ridhuset skulle torka ut. Kollegan Eva skulle däremot tänka sig för innan hon bestämde sig för att delta i ett nytt projekt. Hon skulle fråga sig själv om hon orkade lägga ner tid på ett projekt samtidigt som hon betonar att ridhuset var en akutlösning: *"Tiden är viktig när man jobbar ideellt. Man ska klara av sitt vanliga arbete."* För Rimbo har ridhuset varit givande inte bara för ridklubben utan också många andra. Det har blivit en mötesplats för ridklubben, föräldrar och syskon men också en plats där personer med handikapp får möjlighet att rida. Samarbetet med vårdbolaget Tiohundra

(2013) har gett funktionshindrade möjlighet att prova på att rida under dagtid. Anette är väldigt stolt över att denna nya målgrupp integrerats i ridhuset. Både Anette och Eva skulle kunna tänka sig att arbeta med samma personer igen.

På Tynningö blev projektet med bygdegården mycket populärt. Enligt Anna-Lena är en stor anledning till detta att det fanns ett stort behov av en mötesplats. Idag utnyttjas bygdegården till aktiviteter som gympa, qigong, pub och filmkvällar fyra dagar i veckan. Katarina instämmer med Anna-Lena och berättar om hur huset blivit en knutpunkt. När bygget var klart började en mängd aktiviteter hålla till i bygdegården. Anna-Lena är dock skeptiskt till att genomföra ett nytt projekt, hon skulle inte rekommendera andra att vara projektledare och samtidigt sitta som ordförande i en förening som driver projektet. Anna-Lena kände att det tog alldeles för mycket kraft men samtidigt var det bland det roligaste hon gjort. Även kollegan Katarina skulle fundera en extra gång innan hon bestämde sig för att vara med i ett annat projekt. Hon upplevde sin arbetsuppgift som påfrestande och hon skulle inte vilja ha samma ansvarsområde igen. Hon tyckte det var svårt att kombinera sitt heltidsarbete med projektarbetet när hon la ner 10 timmar varje vecka på de ideella insatserna. Men hon understryker att hon absolut inte ser några problem med att arbeta med samma personer igen. Varken Anna-Lena eller Katarina ser några problem med att arbeta med samma personer igen.

Alla intervjupersoner skulle kunna tänka sig att arbeta med samma gruppmedlemmar igen. Det råder ingen osämja i grupperna även om många idag inte har samma kontakt som under projektet. En intressant aspekt som framkommer ur svaren är tiden som avgörande faktor för om de skulle kunna tänka sig att genomföra fler projekt. Eva, Anette, Katarina tar upp tidsbrist som ett problem för att kunna genomföra nya projekt. De uttrycker en svårighet med att kombinera ett heltidsjobb med ett projekt. Anette bytte till och med arbete för att kunna delta på byggmötena under dagtid.

5.4 Mötesstruktur

För att få en bättre uppfattning om vilken typ av relation projektmedlemmarna hade till varandra, ställdes frågor till dem om hur de träffades under projektarbetet.

I Skebobruk var puben en naturlig plats där projektgruppen kunde träffas under sina möten. De hade fasta möten varje måndag. För Rolf var det viktigt med fasta möten och deltagarna kom med en positiv inställning till dessa.

”Nää, det där var heligt. Och det hade vi sagt redan från början: att det här måste vi göra för att och vi får ta den tiden. Och alla tyckte det var roligt och gick med glädje till de mötena. Därför vi visste också att om vi inte drev på, skulle hela grejen avstanna.” Rolf, Skebobruk

Vad Rolf beskriver är att mötena gav upphov till en nära kontakt med de andra i gruppen. Det fanns också ett driv i mötena som Rolf tror grundades i att gruppen tyckte det var roligt på måndagsmötena. Eftersom de träffades kontinuerligt på måndagar och de helgdagar som krävdes var det också många som saknade dessa möten efter att projektet avslutats. Stefan berättar att det alltid var högt i tak under måndagsmötena på puben. Alla i projektgruppen kunde enligt Stefan säga vad de tyckte för att de kände sig trygga i sällskapet: *”Vi var inte alltid ense om allt. Men det är ju bra det också att kunna säga vad man tycker och det kan man i ett tryggt sällskap.”*

På Nämdö träffades medlemmarna när det behövdes, annars använde de sig av telefon eller e-post för att kontakta varandra. De träffades på biblioteket på ön och hade inga fasta tider utan ringde varandra om det uppstod något problem. Annars träffades personerna i olika sammanhang, bland annat på sina dagliga jobb för att prata om hur de skulle gå vidare med projektet. Friheten att uttrycka åsikter under projektets gång fanns också på Nämdö. Camilla hade inga problem med att hamna i konflikter eftersom hon hade tidigare erfarenheter av bråk: *”Visst sen hade man ju oskiljaktigheter men*

det löste vi. Man vet var man har varandra. Man har bråkat innan, så då har man inga problem att säga vad man tycker!". Det Camilla beskriver i citatet är att det är lättare att lösa tvister när hon känner de andra sedan tidigare.

Per-Henrik på Arholma beskriver att de träffades naturligt på ön i olika konstellationer och diskuterade projektet. Så här resonerade Per-Henrik kring deras mötesstruktur: *"Jo, det är ganska naturligt på en sån här ö. Vi träffas ju nästan varje dag på ett eller annat sätt. Då fick vi diskutera det där va."* När de var flera som skulle träffas använde de sig av en gård som de rustat upp ideellt, annars träffades de hemma hos Per-Henrik eller Thomas. Kollegan Thomas bekräftar det Per-Henrik säger och inflikar att de träffades när det behövdes. De hade ingen fast mötesplats där de träffades regelbundet. Däremot betonar Per-Henrik att de på ett eller annat sätt träffades varje dag. Detta har förmodligen mycket att göra med utformningen av ön.

I Rimbo hade Anette möten med byggfirman hemma hos sig. Enligt hennes kollega Eva träffades de ett par gånger i månaden och då kallade de till möte. Till skillnad från Gjuteriet hade de inga bestämda möten veckovis utan bokade in möten från gång till gång.

Projektgruppen på Tynningö träffades hemma hos varandra. Men vid de tillfällen de behövde en större lokal fick de utnyttja en konferenslokal som fanns på ön. De träffades en gång i månaden men oftare när det fanns behov av det. Under mötena fikade de och gick igenom det som behövdes.

Katarina beskriver det som ett arbetsmöte på kvällstid som ibland kunde ta upp till tre timmar. Det var något som fungerade bra för projektgruppen. Det fanns också en öppenhet i projektgruppen som gjorde att de kunde ta sig förbi meningsskiljaktigheter som uppstod under arbetsprocessen. Katarina menar att nyckeln var att hela tiden fokusera och påminna varandra om målet med projektet. På så sätt kunde de uttrycka sina åsikter men samtidigt komma överens med varandra.

När det handlar om öppenhet i projektgrupperna beskriver Camilla, Katarina och Stefans berättelser att de vågar uttrycka sina åsikter i de andras närvaro. I projektgrupperna i Skebobruk, Nämdö och Tynningö är öppenhet ett genomgående tema i berättelserna. De berättar om svårigheter och konflikter i projektgruppen som de lyckades ta sig igenom. De är inte rädda för att säga vad de tycker. Camillas förklaring till detta är att invånarna vet var de har varandra på Nämdö. Det intervjupersonerna uttrycker är ett förtroende till varandra i gruppen.

5.5 Betydelsen av mellanmänsklig tillit för projektgruppens arbete

I denna del diskuteras betydelsen av tillit i projektgrupperna.

Tilliten inom projektgrupperna kan ses i mötesformerna projektgrupperna använt sig av. Genom att Gjuteriets projektgrupp träffades varje måndag samt att de hade högt i tak skapades inte bara en fungerande projektgrupp utan också en stark gemenskap. De kunde genom dessa möten umgås och bygga upp en tillit. Stefan och Rolf berättar att det var högt i tak på mötena och projektgruppen kunde uttrycka sina åsikter. Mötena tycks ha påverkat gruppmedlemmarna till att bli bekväma med varandra. Genom att diskutera och skapa något tillsammans verkar en tillit byggts upp mellan personerna.

Gjuteriets måndagsmöten skulle med hjälp av Putnams teori förklaras som grunden för det sammanlänkande kapitalet. Under mötena på puben skulle då en solidaritet och gemenskap byggts upp mellan medlemmarna vilket underlättat för dem att agera tillsammans. När Rolf berättar att alla gick till mötena med glädje märks det också att det funnits förtroende och trygghet inom projektgruppen. De tyckte det var roligt att varje måndag träffa varandra på puben vilket tyder på att de trivdes med att samarbeta med varandra. Anna-Lena på Tynningö och Stefan i Skebobruk berättar att det är viktigt att ha alla med sig i projektgruppen när ett projekt ska genomföras. Deras argument kan kopplas samman med Putnamns tes om att högt

samhälleligt deltagande leder till högt socialt kapital. Ju fler invånare som är delaktiga i ett projekt eller föreningslivet på en plats desto större socialt kapital finns på platsen.

Det överbryggande kapitalet tycks finnas i alla projekt i det hänseendet att de anställde lokala hantverkare som de kände till eller hade fått rekommenderade av någon bekant eller någon i föreningen. Detta ökar tillsammans med det sammanlänkande kapitalet det sociala kapitalet i samhället. Tilliten mellan medlemmarna tycks vara av stor vikt, vilket syns på Tynningö där hantverkarna ägnade mer tid än de behövde för att hjälpa till att färdigställa bygdegården. I Tynningö går det också att urskilja ännu ett överbryggande kapital mellan färjeföreningen och projektgruppen på ön. Färjeföreningen slopade kostnaderna för byggtransporterna på grund av att en person i projektgruppen var bekant med styrelsen. Denna typ av kapital stärker också tilliten i samhället.

Med Rothsteins (2003) teori skulle de samarbeten som förekommer mellan projektgruppen och andra föreningar eller hantverkare beskrivas som en tillit som förhindrar den sociala fällan från att uppstå. Ju mer förtroende som finns i kontakterna desto mer socialt kapital finns i projektgruppen. När det handlar om den minskade dagbefolkningen kan puben och andra mötesplatser vara en lösning för att folk ska kunna träffas, umgås och lära känna varandra. Öppenheten och viljan att lösa konflikter som projektgruppen i Skebobruk, Nämdö och Tynningö beskrivit visar på att alla i gruppen vill åt samma håll. Det kan kopplas samman med det förtroende som Rothstein argumenterar för. Rothstein menar att förtroendet är centralt för att skapa ett starkt socialt kapital mellan människor. Litar personerna i projektgruppen på att alla de andra kommer att kämpa lika hårt för att nå projektmålet kommer de också själva att arbeta för samma sak. Om exempelvis en av intervjupersonerna, från de ovan nämnda projektgrupperna, uppfattar att det finns ett stort förtroende bland medlemmarna i gruppen kommer de att uttrycka samma sak i sina egna handlingar gentemot gruppen. Vid motgångar och konflikter ställs

förtroendet till varandra på prov, vilket i Skebobruk, Nämdö och Tynningö verkar ha stärkt tilliten i gruppen. Genom att gruppmedlemmarna fick se att de internt arbetade för samma mål verkar kontakten till varandra och tilliten ha genererat ett större socialt kapital till projektgruppen.

Formella mötesstrukturer skapar förutsättningar för att alla får ta del av information vid ett och samma tillfälle. Detta är fallet med projektgruppen i Skebobruk där alla fick vara delaktiga varje måndag och i en avslappnad miljö diskutera arbetsprocessen. Informella mötesstrukturer där gruppmedlemmar träffar varandra spontant, på vägen till postlådan eller på andra naturliga sätt innebär att inte alla får ta del av diskussioner och beslut. Formell mötesstruktur med fast mötestid kan vara ett bra alternativ om till exempel gruppmedlemmarna pendlar till andra platser och inte har möjlighet att träffas naturligt på platsen under dagtid. På så sätt kan projektgruppen arbeta på sin gemenskap efter jobbet samtidigt som känner sig delaktiga i arbetsprocessen.

I det inledande stycket nämnde jag en övergiven gul moped som Posten lämnat kvar vid bryggan som knyter samman Nämdö med fastlandet. Den kan tänkas symbolisera det som uttrycks i berättelserna från öborna om att de får klara sig själva. Det är något som öbor har en lång historia och erfarenhet av. Öborna verkar genom berättelserna ha vana av att samarbeta och genomföra projekt tillsammans. De verkar inte behöva fasta möten eftersom de har rutin av att arbeta och få saker avslutade tillsammans. En anledning kan vara att de litar på varandra på grund av tidigare samarbeten.

Tidigare beskrevs hur Per-Henrik på Arholma resonerade kring ideellt arbete. Han genomför saker för att det ska bli trevligt på ön. I många andra samhällen är det troligen vanligare att personer frågar sig: *Varför ska just jag bygga en brygga, det får väl någon annan göra!* Sådana resonemang kan vara uttryck för samhällen som råkat ut för Rothsteins sociala fälla där tilliten är svag. Invånare i ett sådant samhälle gör inte något gratis åt andra eftersom det finns en rädsla för att andra inte kommer att göra saker för en

själv. Per-Henriks inställning till ideellt arbete tyder på att det finns tillit i samhället, eftersom han litar på att någon annan skulle göra samma sak. Men det är inte bara på öarna som folk är vana vid denna typ av samarbete, Gjuteriet i Skebobruk har också erfarenheter av ideellt arbete, men till skillnad från på öarna träffas de på en plats regelbundet.

Sammantaget kan det sägas att mellanmännisklig tillit är betydelsefullt för en projektgrupp. Projektmedlemmarnas tidigare erfarenheter av att gå ihop och arbeta tillsammans innebär att de byggt upp ett socialt kapital genom deltagande i föreningar och andra nätverk. Därför är de också vana vid att hjälpas åt och kan tänka sig att arbeta med varandra igen.

6. Jämställdhet

Detta kapitel ska försöka skapa förståelse för vilken roll jämställdhet haft i projektgrupperna.

6.1 Projektgruppernas framställning av könsroller

Jag börjar med att presentera könsrollerna i projektgrupperna utifrån hur dessa framställdes i personernas berättelser.

I Skebobruk var Rolf projektledare och Stefan ansvarig för ekonomin. Kvinnornas roll i projektet med Gjuteriet var kopplat till inredning. Rolf berättar att kvinnorna tog hand om inredningen i projektet eftersom de enligt honom var bättre på området. Han talar gott om kvinnornas insatser och hur viktigt det är med olika perspektiv i arbetsprocesser. Rolf och Stefan talar inte om sina respektive makor i samband med projektarbetet.

På Nämdö stod en man formellt som projektledare på projektansökan, trots att det var Camilla som var den informella projektledaren. Anledningen till detta var en tidigare händelse kring en ansökning till Länsstyrelsen. Vid ett tillfälle hade Camilla och hennes man fått kritik för att de skrivit olika namn på ansökningarna till myndigheten. Därför blev det lättare att låta hennes

man stå som ensam på ansökan, både när det gällde föreningen där han satt som ordförande och för deras hem. Gunilla arbetade med det administrativa i projektet. I intervjuerna uppmärksammade Gunilla och Camilla sina män för deras insatser i projektarbetet med köket samt tidigare ideella insatser på platsen.

Thomas och Per-Henrik på Arholma var båda projektledare och skötte det administrativa arbetet. Det fanns ingen kvinna i projektgruppen, däremot rådfrågade de kvinnan som drev caféet på dansbanan om hennes synpunkter på den invändiga utformningen av byggnaden. Mycket av det Per-Henrik berättar kring sin egen historia bygger på insatser i aktiviteter knutna till byggande. Varken Thomas eller Per-Henrik nämner sina respektive makor i berättelserna kring deras historia eller projektarbetet med dansbanan.

Anette var projektledare och Eva arbetade med det administrativa i projektgruppen i Rimbo. De stoltserar inte med sina insatser men betonar att det var ett slitsamt arbete som de i efterhand är glada över att de genomfört. Både Eva och Anette pratar om sina mäns insatser vid byggnationen.

På Tynningö- Ramsö var Anna-Lena projektledare och Katarina sysslade med ekonomi och administrativa uppgifter. Både Anna-Lena och Katarina berättar om sina mäns insatser i arbetet med projektet. Anna-Lena visar bilder där hennes man är med i bygget. Något som är genomgående i Anna-Lenas berättelse är att hon inte riktigt vågar vara stolt över sina prestationer. Trots att Anna-Lena drivit ett projekt i mål och att hon under intervjun upplevs som en stark och självständig kvinna, verkar hon ändå tvivla på sin förmåga att leda ett arbete igen.

När det handlar om framställningen av könsroller i projektgrupperna kan det sägas att kvinnornas roller i projekten är kopplade till inredning, ekonomi, administration och projektledning. Männens uppgifter är knutna till byggande, projektledning, ekonomi och administration. Vad som skiljer könsrollerna åt är byggande och inredning. Kvinnorna ägnar sig åt

invändiga uppgifter och männen åt mer fysiskt ansträngande arbete som byggande. I projektgrupperna på Tynningö, Nämdö och i Rimbo berättar Anna-Lena, Anette, Gunilla och Eva om sina mäns insatser i projekten eller andra insatser i bygden. Männen å andra sidan talade inte om sina respektive berättelserna utan höll sig till att prata om det praktiska. Däremot pratade Per-Henrik, Rolf och Stefan om de kvinnliga insatserna i projekten. Rolf och Stefan från Gjuteriet poängterar att det fanns kvinnor i gruppen och berömmar deras insatser för inredningen.

6.2 Attityder kring könsfördelning

Här presenteras attityderna kring könsfördelning i projektgrupperna.

Fem av de sex intervjuade kvinnorna var inflyttade till platserna som projekten utfördes på. Det har i fyra av fem projektgrupper funnits både män och kvinnor. Arholmas projektgrupp bestod av endast män. I tre av fem projekt var majoriteten kvinnor. I berättelserna framkommer att det bara varit män som byggt medan kvinnorna stått för planering eller inredning. Fyra av fem projektgrupper hade antingen en majoritet av kvinnor eller män.

Gjuteriet bestod av tre män och två kvinnor. Nämdö hade ingen fastställd projektgrupp men genom att läsa mellan raderna tycks det förekomma fler kvinnor än män i projektgruppen. I Arholma bestod projektgruppen av tre män. Rimbo projektgrupp bestod av fyra kvinnor och en man. Tynningö-Ramsö projektgrupp bestod av tre kvinnor och två män.

När det gäller könsfördelningen funderade Rolf och Stefan över att det var viktigt att få med kvinnliga perspektiv i arbetet.

På Nämdö var Camilla noga med att poängtera hur de tänkt kring fördelningen mellan kvinnor och män: ”... *generellt sett bryr vi oss aldrig om könsfördelning, vi är så få att det krävs att alla ställer upp. I princip leder detta också till att det alltid ingår både män och kvinnor i allt vi gör, det är en ickefråga hos oss.*” Camilla säger i citatet ovan att de inte pratat

om jämställdhet i projektgruppen eftersom det inte är relevant. Hon tycker alltid att könsfördelningen löser sig på Nämdö, därför bryr de sig inte om att diskutera detta.

På Arholma var detta varken något Per-Henrik eller Thomas reflekterade över. De tyckte att det räckte med att ha tre män som projektledare eftersom det fungerat så bra hittills.

I Rimbo funderade Anette och Eva inte över könsfördelningen när projektgruppen startades.

Anna-Lena på Tynningö minns inte heller att de funderade på jämställdhetsperspektivet, istället fick den person som kände sig mest manad och kunnig inom området ta på sig ansvaret. Däremot ville de ha en spridning av fast- och deltidsboende samt personer från olika delar av ön för att få olika infallsvinklar i projektarbetet.

Attityderna kring könsfördelningen i projektgrupperna ser olika ut. Vissa grupper har noga funderat över det medan andra inte reflekterat över det eller ansett att det är irrelevant att diskutera.

6.3 Betydelsen av jämställdhet i projektgrupper

För att förstå vilka attityder som finns till jämställdhet bland intervjupersonerna diskuteras i denna del de olika förhållningssätten i berättelserna.

I projektgrupperna på Nämdö, Tynningö, Skebobruk och Rimbo var både män och kvinnor delaktiga i arbetsprocessen. Det är däremot svårt att få en inblick i hur pass verbala kvinnor varit på mötena eftersom det inte finns några uppgifter om detta i intervjuerna. Projektgruppen i Arholma bestod endast av män medan det på Nämdö var en majoritet av kvinnor i gruppen.

Camilla på Nämdö menar att det inte går att låta olika roller i samhället vara bundna till kön. Invånarna måste hjälpas åt med de uppgifter som behövs på ön eftersom det finns så få personer i samhället. Folk måste ställa upp på det som behöver göras och lägga bort könsrollerna. Detta återkommer på Tynningö där Anna-Lenas tog på sig en roll som hon aldrig haft tidigare. För henne var ledarrollen en utmaning som hon antog. Det hade inte med hennes kön att göra utan med att sätta igång att bygga bygdegården, för att kunna få finansiering från kommunen. Rollen som projektledare behövdes och då blev könstillhörigheten underordnad. Detta kan kopplas till Stenbacka (2008) och vikten av att ta de arbeten som behövs oavsett kön. Stenbacka menar att lokalt utvecklingsarbete i mindre samhällen bygger på att invånare arbetar med de yrken som behövs, oavsett vilket genus personen tillhör. I media förmedlas ofta en bild av att vissa roller är könsbundna. Det kan leda till att invånare i mindre samhällen hindras från att arbeta med de uppgifter som behövs, vilket i sin tur påverkar utvecklingsarbetet i bygden negativt. I projektgrupperna på Tynningö och Nämdö tycks deltagarna inte påverkas av traditionella könsroller, inte heller är tycks det vara platser som är kraftigt ojämställda. Kvinnornas berättelser visar att de inte är rädda för att ta sig an de uppgifter som behövs på platsen. Samtidigt förekommer könsmärkta föreställningar och roller genom att kvinnor sysslar med inredning och män med byggarbete. Det gäller för fördelningen av arbetsuppgifter men också i hur kvinnorna från Rimbo och Tynningö berättar om sina mäns insatser i bygget. Det vill säga att mäns insatser i bygget, där männens prestationer relateras till byggande och kroppsarbete. Vad som tonas fram när kvinnorna berömmar sina mäns insatser är att de kanske inte vågar eller vill ta på sig all ära själva. Detta kan kopplas till Anna Fogelberg Erikssons (2008) artikel om traditionella könsroller. I de undersökta projekten kan det vara så att den traditionella könsmärkning som förekommer i sociala sammanhang genomsyrat dessa samhällen och kvinnornas synsätt. Möjligen är det därför kvinnorna empatiskt och respektfullt poängterar männens insatser i det projektarbete de själva bedrivit samtidigt som de tonar ner sina egna insatser. Männerna å andra sidan nämner inte sina respektive i samband med insatser i projektarbetet.

Skillnaden i att männen finns närvarande i kvinnornas berättelser kring projektarbetet, men att männen inte talar om sina fruar är anmärkningsvärd.

Kvinnor som flyttat ifrån staden till landsbygden verkar inte ha problem att uttrycka sina åsikter. Fem av sex kvinnor är inflyttade till platserna och de flesta kommer från större tätorter. Detta talar för att de inte är uppvuxna i de könsroller som kanske finns på platsen. Med andra ord kan de ha mer öppna värderingar samtidigt som de vågar uttrycka sina idéer, eftersom de inte är uppvuxna med de könskoder och värderingar som finns på platsen.

Det går inte att dra några generella slutsatser om förmågan att uttrycka sig på möten eftersom de inflyttade kvinnor visar tecken på att både uttrycka och tona ner sina åsikter. Camilla på Nämndö är inte rädd för att säga vad hon tycker, däremot är hennes kollega Gunilla mer försiktig med att uttrycka sina åsikter. Enligt Gunilla grundar det sig i att hon inte vill skapa dålig stämning mellan hennes grannar. Anna-Lena på Tynningö har precis som Camilla inte haft några problem med att vara drivande och säga vad hon tycker. Därför är det svårt att avgöra om Seema Arora-Jonssons teori om att kvinnor inte vågar uttrycka sina åsikter på platsen stämmer in på mina intervjupersoner. Det är dock värt att notera det splittrade resultatet som tyder på att inflyttade kvinnor från staden inte behöver präglas av medias bild av stadskvinnor som självständiga och starka. Männen i Skebobruk och Arholma uppvisar inga tecken på att vara de bakåtsträvare som media ibland framställer män på landsbygden som. Detta talar för att medias bild av en könsstereotyp landsbygd inte genomsyrar de undersökta samhällena. Ur berättelserna noteras också att kvinnor och män tänker på olika saker när de pratar om projektarbetet. Ett exempel på denna skillnad är att kvinnorna talar om sina respektive mäns insatser vilket inte förekommer i det andra könets berättelser.

Fogelberg Eriksson (2011) menar att nya projekt har fler fördelar i sin arbetsprocess om det inte finns några etablerade könsordningar i organisationer eller nätverk. I utvecklingsarbete innebär det att det är lättare

att nå resultat utan etablerade könsordningar. Hos de inflyttade intervjupersonerna kan utvecklingsarbetet ha underlättats eftersom de inte kände till eventuella inrotade könsmönster på platsen. Det kan också vara så att kvinnor i större utsträckning driver företag och projekt rent allmänt i länet vilket statistik visar från Länsstyrelsen i Stockholms län (2011).

I utvecklingsarbete på landsbygden är det viktigt att vara medveten om genusperspektivet. Detta spelar roll på så sätt att det kan påverka i vilken grad kvinnor vågar uttrycka sina idéer på exempelvis föreningsmöten. Kanske är det därför en fördel att så många kvinnor är inflyttade till platser där de vågar pröva nya idéer och aktiviteter. I ridhusets fall föddes dock ingen ny idé, det var mer ett initiativ och det enda alternativ för ridklubbens överlevnad. De blev mer eller mindre tvungna att bygga ett nytt ridhus eftersom kommunen skulle riva den lokal de använde. Vad projekten också visar är att både kvinnliga och manliga krafter och insatser behövs på landsbygden för att nå utveckling av olika slag. Människor måste hjälpas åt och tänka i nya banor. Både kvinnliga och manliga perspektiv i förändringsarbete är viktiga.

7. Avslutande diskussion

Vilka faktorer påverkar då projektgruppens arbetsprocess? Texten har behandlat följande faktorer: geografiska förutsättningar, kulturella rötter, mötesplatser, socialt kapital och jämställdhet. Nedan diskuterar jag dessa faktorer i relation till varandra i en avslutande diskussion.

Frågan är om det behövs ett hinder eller en barriär för att sammanhållning och ideellt arbete ska frodas. På öarna bottnar projektgruppens drivkraft delvis i ett yttre geografiskt hot, då det ibland är svårt att pendla från öarna under dagtid. Därför arbetar många fastbor på öarna, något som innebär att dagbefolkningen kan vara större på vissa öar i skärgården. På platser där människor arbetar på sin hemort förbättras också möjligheterna att naturligt träffa andra personer under dagtid antingen på vägen till poststationen, vid

bryggan eller genom att de rörde sig på ön. Ju större dagbefolkning desto större är chansen att platsens sociala kapital och lokala samarbete ökar. En plats med mindre andel dagbefolkning skulle kunna använda pubar eller andra mötesplatser som skapar naturliga mötesplatser för människor att träffas och utbyta idéer. För att bygga upp mellanmänsklig tillit behövs både tillfällen och platser. Men det behövs inte ett hav som barriär för att ideellt arbete ska gynnas, det bevisar projektet i Skebobruk. I deras fall är det gemenskapen på puben som tycks vara det vinnande konceptet. Skebobruk är ett exempel på hur tillit och gemenskap i ett samhälle skapar drivkrafter för nya ideella aktiviteter. Kanske är det atmosfären på puben där det alltid är högt i tak som skapar personernas kreativa tänkande. Möjligen beror det på deras schemalagda mötesstruktur det vill säga att de hade en fast mötestid varje måndag då alla i projektgruppen dök upp och diskuterade arbetsprocessen. Efter att Gjuteriet avslutats är både Stefan och Rolf aktiva i nya projekt. De arbetar bland annat tillsammans i en ny konstellation. Öbornas tidigare erfarenhet av ideellt arbete verkar precis som i Skebobruk underlätta etableringen av nya projekt. Efter att invånarna avslutat ett projekt finns det alltid något nytt som kan förbättras. Skillnaden mellan öarna och fastlandet är att öborna använder sig av informell mötesstruktur, vilket tycks grundas i en lång historia av ideellt arbete. Det betyder dock inte att ett informellt arbetssätt är bättre, projektet i Skebobruk visar att formell mötesstruktur också är framgångsrikt. De lyckades genomföra sitt projekt på ideell basis med hjälp av formella möten varje måndag. För projekt som är ovana vid projektarbete är det en fördel att som *Gjuteriet*, *Stallet på gång* och *Tynningö-Ramsö hembygdsgård* ha en tydlig projektledare och fasta arbetsuppgifter. På så sätt vet alla vad de ska göra.

Öbornas vana av ideellt arbete eller projektarbete knyter an till den svårighet Landsbygdsdepartementet ser i att få ovana stödsökande att sätta sig in i processen. Vana stödsökande, till exempel personer som sökt andra bidrag eller genomfört ideella arbeten, har bättre förutsättningar när det gäller projektarbeten. För att personer ska bli vana stödsökande är det viktigt att fler får pröva på projektarbete och bekanta sig med bidragsprocessen.

Inställningarna på platserna Skebobruk, Nämdö, Tynningö- Ramsö, Rimbo och Arholma visar att det finns en positiv inställning till förändring på platserna. De boende på Tynningö visar exempelvis genom den kraftfulla mobiliseringen kring projektet att det finns en stark vilja i samhället att utveckla platsen.

Hela åtta av tio intervjupersoner i projektgrupperna var inflyttade vilket talar för att nya perspektiv är viktiga för samhällsutveckling på landsbygden. Det kan vara både en fördel och nackdel med att vara inflyttad. Fördelarna är att de personerna kommer med nya perspektiv och ser potential i det andra inte ser, samtidigt kan det vara en nackdel att inte förstå de gamla mönstren. De förstår inte de osynliga reglerna och varför dessa uppstått. Gunnarsdotter (2005) beskriver att det finns osynliga regler och relationer i mindre samhällen på landsbygden. Dessa bygger på gamla mönster som funnits i samhället. Nyinflyttade som inte är uppvuxna med dessa osynliga regler och relationer fastnar kanske inte i samma tänkande som de som bott på platsen sedan barnsben. Könskoderna kan därför tänkas vara mindre inrotade hos de inflyttade jämfört med de som under ett helt liv levt och verkat på platsen. På samma sätt som det är bra med en blandning av inflyttade och infödda i arbetsgruppen är det bra med en spridd könsfördelning.

Kanske är det så att könsroller förstärks genom tv-program som Stenbacka (2008) beskriver det och att människor väljer att leva i de roller som samhället givit dem vilket hindrar rural utveckling. Detta är dock inget som syns i mina berättelser, tvärtom är kvinnorna i de projekt jag undersökt både drivna och starka. Samhällena tycks vara jämställda och kvinnorna har ett enormt stöd för att genomföra projekten. Däremot är vissa av kvinnorna försiktiga med att uttrycka sina åsikter. Det behöver inte böttna i genusproblematik, utan kan lika gärna ha med personlighet eller det sociala kapitalet att göra. Kvinnorna vill inte riskera den trygghet som finns i att ha goda grannrelationer genom att ifrågasätta delar i projektet, eftersom detta kan uppröra personer som är delaktiga i projektet. Det innebär att socialt

kapital också kan fungera som ett hinder för att våga vara ärlig mot samhället. Samtidigt behövs socialt kapital för att individerna ska känna sig trygga med varandra i grupp. I landsbygdsutveckling är det även viktigt att förstå kvinnors roll och förutsättningar. Det går inte att anta att kvinnors närvaro på möten om lokal utveckling innebär att de är delaktiga. De måste kunna och våga delta i debatter för att bidra med sina åsikter för att nå utveckling på landsbygden. Vad intervjuerna också visar är kvinnor och män ibland tänker och uttrycker sig olika. Därför är det viktigt att både kvinnor och mäns åsikter kommer till uttryck i utvecklingsarbete.

Således finns det en korrelation mellan platsens betydelse, tilliten mellan människorna och jämställdhet i berättelserna. Aktivt samarbete på en plats skapar socialt kapital vilket är viktigt för både platsens utveckling och för sammanhållningen i bygden också efter att projektet avslutats. Även om projektet misslyckats med målen kan projektgruppen ha byggt upp förtroende till varandra. Denna slutsats är också ett svar på Landsbygdsdepartementets frågeställning om hur man skapar goda projekt som lyfter sig även efter att de avslutats. Genom att i projektgrupper skapa sammanhållning i mindre samhällen skapas incitament till att i framtiden genomföra nya idéer tillsammans på platsen. Med detta sagt behöver projektstöden inte ses som riskkapital, som Landsbygdsdepartementet uttryckte det. Om samhället vinner något positivt ur projektet borde det inte ses som ett misslyckande, trots att projektmålen kanske inte uppnåtts.

Sammantaget är det flera faktorer som påverkar projektgruppers utvecklingsarbete. Projekt må vara en liten del i landsbygdsutveckling, men de är en del av det stora hela som ska hjälpa landsbygden att överleva. Helhetsbilden är viktig för att förstå vilken effekt alla dessa förhållanden har på både projektgrupper och hela landsbygdssamhället. Det som genereras ur ett projekt exempelvis nya nätverk, relationer, idéer och förändringar leder tillsammans till positiva långsiktiga resultat. Dessa resultat gynnar i sin tur också den utveckling landsbygdspolitiken eftersträvar.

8. Slutord

I min uppsats har jag diskuterat olika förhållanden på landsbygden som kan underlätta utvecklingsarbete. Projektgrupper bör bland annat tänka på att tidigare erfarenheter av projektarbete gör det lättare att starta nya projekt. Efter projektavslut har deltagarna byggt upp en kontakt som är viktig för gemenskapen i samhället och dess fortsatta utveckling. Bra fungerande projektgrupper leder till en positiv tillväxt på landsbygden eftersom starkare sammanhållning, bra relationer och nya perspektiv gör platsen attraktiv för människor att leva på. Det gäller då för gruppen att få kunskap om hur olika faktorer samverkar och påverkar arbetet. Det räcker inte bara att hitta lokala krafter som ska driva igenom idéer. Ett projektarbete handlar inte bara om att uppnå projektmålet utan också om att lyckas med grupparbetet. Det går heller inte att mäta allt i ekonomiskt kapital, det är minst lika viktigt att väga in andra faktorer som till exempel socialt kapital. Slutsatserna i uppsatsen är användbara för bland annat handläggare på myndigheter som kan upplysa ovana bidragssökande om hur de kan hantera olika delar i bidragsprocessen och projektarbetet. Det är även viktigt att tjänstemän, politiker och projektdeltagare blir medvetna om att erfarenheter och relationer som genereras ur ett projektarbete är viktigt för hela bygdens utveckling. Avslutningsvis vill jag understryka att helhetsbilden är central och bör alltid beaktas när man mäter utveckling på landsbygden.

Referenslista

Litteratur

Arora-Jonsson Seema.(2013) *Gender, Development and Environmental Governance*. New York. Routledge

Arvidsson, Alf. (2001) *Etnologi. Perspektiv och forskningsfält*. Lund. Studentlitteratur

Broady, Donald (1991) *Sociologi och epistemologi: Om Pierre Bourdieus författarskap och den historiska epistemologin*. Stockholm. HSL Förlag

Eneman, Emilia (2012) *Länsstyrelsen som grindvakt – en studie av två länsstyrelsers handläggning av landsbygdsprogrammets projektstöd*. Kandidatuppsats. Uppsala. Sveriges lantbruksuniversitet.

Flora, Cornelia. Flora, Jan. (2013) *Rural Communities: Legacy and Change. Fourth edition*. Philadelphia. Westview Press

Fogelberg Eriksson, Anna. (2011) *Genusperspektiv och lärande utvärdering*. I: Svensson, Lennart. Brulin, Göran. Jansson, Sven. Sjöberg, Karin (2011) *Lärande utvärdering – genom följeforskning*. (s.195-208) Lund. Studentlitteratur

Gunnarsdotter, Yvonne (2005) *Från arbetsgemenskap till fritidsgemenskap – den svenska landsbygdens omvandling ur Locknevis perspektiv*. Diss. Uppsala: Sveriges lantbruksuniversitet

Kvale, Steinar. Brinkmann, Svend. (2009) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund. Studentlitteratur AB

Massey, Doreen. (1993) *Power- geometry and progressive sense of place*. I: Bird, John et al. (red). *Mapping the Futures. Local cultures, global change*. (s. 56-59) London & New York. Routledge

Rothstein, Bo. (2003) *Sociala fällor och tillitens problem*. Stockholm. SNS Förlag

Rönblom, Malin. (2008) *Från kvinnliga nätverk till resurs i politiken*. I: Johansson, Birgitta (2008). *Ska hela Sverige leva?* (s.381-392). Stockholm. Formas Fokuserar

Putnam, Robert D. (2006) *Den ensamme bowlaren*. Stockholm. SNS Förlag

Putnam, Robert D. (2011) *Den fungerande demokratin – Medborgarandans rötter i Italien*. Stockholm. SNS Förlag

Stenbacka, Susanne. (2008) *Vardagsliv och jämställdhet – landsbygd i förändring*. I: Johansson, Birgitta (2008). *Ska hela Sverige leva?* (s.123-132). Stockholm. Formas Fokuserar

Svensson, Lennart. Brulin, Göran. Jansson, Sven. Sjöberg, Karin. (2011) *Lärande utvärdering genom följeforskning*. Studentlitteratur AB. Lund

Teorell, Jan. Svensson, Torsten. (2007) *Att fråga och att svara*. Malmö. Liber AB

Uppslagsverk

NE (Nationalencyklopedin), <http://www.ne.se>

a. *Stockholm*

<http://www.ne.se/stockholm/315772> (Hämtad den 2013-12-06)

b. *Skebobruk*

<http://www.ne.se/skebobruk> (Hämtad den 2013-12-14)

c. *Rimbo*

<http://www.ne.se/rimbo/293853> (Hämtad den 2013-12-14)

d. *Arholma*

<http://www.ne.se/arholma> (Hämtad den 2013-12-14)

e. *Värmdö*

<http://www.ne.se/n%C3%A4md%C3%B6> (Hämtad den 2013-12-14)

Internetkällor

Regeringen. (2013) <http://www.regeringen.se>

a. *Regeringens arbete med landsbygdsstrategin.*

<http://www.regeringen.se/sb/d/6410/a/186153> (Hämtad den 2013-12-03)

b. *Jämställdhet*

<http://www.regeringen.se/sb/d/2593> (Hämtad den 2013-12-11)

c. *Landsbygdsprogram för Sverige 2007-2013*

<http://www.regeringen.se/sb/d/6411/a/58122> (Hämtad den 2013-12-09)

Tiohundra. (2013) *Tiohundra*

<http://www.tiohundra.se/1/Globala/TioHundra-Vardbolaget1/> (Hämtad den 2013-12-09)

SL (Stockholms Länstrafik). (2013) *Sök resa*

<http://www.sl.se> (Hämtad den 2013-11-27)

Rapporter

Länsstyrelsen i Stockholms län (2012)

a. Landsbygdsprogram för Sverige år 2007-2013. *Genomförandestrategi för Stockholms län*

b. *Skärgårdsfakta – Grafiska kartor 2012.*

Länsstyrelsen i Stockholms län(2011) *Kvinnors företagande i landsbygdsprogrammet – kommunikationsplan för jämställdhet*

Glesbygdsverket, Tillväxtanalys (2007) *Om Sveriges gles- och landsbygder* (Elektronisk)

<http://www.tillvaxtanalys.se/download/18.56ef093c139bf3ef890295b/1349863632507/fickfakta-om-gles-och-landsbygder-2007-07.pdf> (Hämtad den 2013-12-20)

Rapport 2012/13:RFR4. *Uppföljning av vissa frågor inom landsbygdsprogrammet.* Stockholm: Miljö- och jordbruksutskottet, Näringsutskottet

Fältarbete

Bandade intervjuer från september – oktober 2013. Intervjuutskrifter i samband med intervjuerna.

Fältanteckningar från praktik på Länsstyrelsen i Stockholms län - enheten för lantbruksfrågor under juni 2013.